

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY

**VYUŽITÍ ODPADOVÉHO MATERIÁLU VE VÝTVARNÉ
VÝCHOVĚ NA 1. STUPNI ZŠ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kateřina Šimsová

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Havlíček

Plzeň, 2024

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu mé práce Mgr. Jakubovi Havlíčkovi za odborné vedení, inspirativní rady a podněty, za velkou trpělivost a čas, který mi věnoval a ochotu při získání potřebných informací a podkladů.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	3
ÚVOD	4
I. TEORETICKÁ ČÁST	5
1. VÝTVARNÁ VÝCHOVA NA PRVNÍM STUPNI ZŠ	6
1.1 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	7
1.1.1 Vzdělávací oblast umění a kultura	8
1.1.2 Průřezová témata	9
2. ODPADOVÝ MATERIÁL VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ	11
2.1 ODPADOVÉ MATERIÁLY A JEJICH VYUŽITÍ NA 1. STUPNI ZŠ	12
2.1.1 Papír	13
2.1.2 Textilie	15
2.1.3 Dřevo	18
2.1.4 Plasty	19
2.1.5 Kov	20
2.1.6 Sklo	22
2.1.7 Biologický odpad	23
3. ODPADOVÝ MATERIÁL VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ	25
3.1 HISTORIE ODPADOVÝCH MATERIÁLŮ VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ	25
3.1.1 Kubismus a futurismus	25
3.1.2 Dadaismus	27
3.1.3 Surrealismus	31
3.1.4 Druhá polovina 20. století	33
3.2 ODPADOVÉ MATERIÁLY V ČESKÉM VÝTVARNÉM UMĚNÍ	37
3.2.1 Čeští umělci z historie	37
3.2.2 Čeští umělci současnosti	39
II. PRAKTICKÁ ČÁST	42

4. VÝTVARNÉ NÁMĚTY S VYUŽITÍM ODPADOVÉHO MATERIÁLU.....	43
4.1 SPECIFIKA ŠKOLY A TŘÍDY	43
4.2 CHARAKTERISTIKA A CÍLE VÝTVARNÝCH NÁMĚTŮ.....	44
4.3 ORGANIZACE VÝTVARNÝCH NÁMĚTŮ	45
4.4 REALIZACE VÝTVARNÝCH NÁMĚTŮ.....	46
4.4.1 Moje planeta (realizováno)	46
4.4.2 Barevné spektrum odpadu (realizováno)	52
4.4.3 Papírové město (realizováno).....	58
4.4.4 Plastový oceán.....	64
4.4.5 Portrét jinak.....	67
4.4.6 Robot z odpadu	69
4.4.7 Koláž z textilu.....	71
5. REFLEXE	73
ZÁVĚR.....	74
RESUMÉ.....	75
SUMMARY	76
SEZNAM LITERATURY	77
INTERNETOVÉ ZDROJE	78
SEZNAM OBRÁZKŮ	82

SEZNAM ZKRATEK

RVP – Rámcový vzdělávací program

ŠVP – Školní vzdělávací program

ZŠ – Základní škola

EV – Environmentální výchova

Úvod

V dnešní době je otázka udržitelnosti a ochrany životního prostředí stále naléhavější, více se uvažuje o dopadech lidských aktivit na životní prostředí a klimatické změny se stávají palčivějším problémem. Je nezbytné, abychom si uvědomili, jaký vliv má náš každodenní životní styl na ekosystémy planety. Šetrnost k životnímu prostředí není jen módním trendem, je to nutností, která vyžaduje aktivní zapojení každého z nás.

Jedním z prostředků, jak přispět k této problematice, je efektivní využívání odpadu. Cílem této práce je propojit odpadové materiály s výtvarnou výchovou a prostřednictvím praktických aktivit zvýšit povědomí o této problematice již u dětí mladšího školního věku. Současně s tím předejít stereotypní výuce a poskytnout inovativní přístup, který podporuje kreativitu a uvědomění si důležitosti recyklace i ochrany životního prostředí. Zaměřuji se na možnosti integrace konkrétních druhů odpadového materiálu do výtvarné výchovy. Dalším záměrem mé práce je předat poznatky o tom, jak umělci v minulosti využívali různé formy odpadu a recyklovaných materiálů ve svých dílech jako prostředek vyjádření a tvorby. Tímto způsobem se snažím poskytnout pedagogům inspiraci pro zařazení této problematiky do výtvarné výchovy na prvním stupni základní školy.

Historie výtvarného umění se stala i mojí inspirací v praktické části, kde se zabývám konkrétními výtvarnými náměty s využitím odpadového materiálu. Některé z nich jsem aplikovala ve vlastní výuce na prvním stupni základní školy. Tento přístup mi umožnil nejen ověřit proveditelnost a úspěšnost jednotlivých aktivit, ale také získat zpětnou vazbu od žáků a zhodnotit jejich reakce a celkový zájem o práci s odpadovými materiály.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. VÝTVARNÁ VÝCHOVA NA PRVNÍM STUPNI ZŠ

Lidé se výtvarnému umění věnovali již od pravěku. S časem se postoje a názory na uměleckou tvorbu neustále vyvíjely a výtvarná výchova se nakonec stala součástí základního vzdělávání. Aby však dosáhla dnešní podoby, musela projít především na přelomu 20. a 21. století řadou změn. Probíhalo přehodnocení tehdejšího pojetí výtvarné výchovy, kladl se důraz na dosažení větší rozmanitosti osnov a rovnocennosti s ostatními předměty.¹

Přístup výtvarné výchovy, který byl dříve soustředěn hlavně na estetickou kultivaci žáka a výchovné aspekty se změnil, zaměřil se více na poznávací procesy a komunikaci. Náplň výtvarné výchovy se rozšířila o kreativní postoj žáků k vizuální komunikaci, tedy o tvořivé zpracování podnětů každodenního života. Bylo potřebné, aby se žáci v umění stali aktivními tvůrci, namísto pasivních pozorovatelů. Dále aby byli schopni rozpoznat a využít jednotlivé prvky vizuálně obrazných vyjádření, znát načiní, s kterým mohou pracovat a vědět, co jsou schopni do tvorby vložit ze svých zkušeností.²

Celkový obsah a cíle výtvarné výchovy byly různorodé až do roku 2004, kdy byl schválen tzv. Rámcový vzdělávací program (RVP) pro předškolní a základní vzdělávání. Tento krok zajistil změnu a sjednocení požadavků nejen výtvarné výchovy s cílem rozvíjet životní dovednosti (klíčové kompetence) a připravit žáky na praktickou stránku života. Později v roce 2007 vstoupil RVP v platnost a nově se zabýval edukativním aspektem předmětu, tj. odbornou stránkou umění a kultury.³

RVP vymezuje očekávané výstupy, aneb jakých znalostí a dovedností by měli žáci v jednotlivých vzdělávacích oblastech a časových etapách docílit. Těchto cílů dosahují učitelé různými postupy, které si každá škola určuje individuálně prostřednictvím svého školního vzdělávacího programu (ŠVP). Přesto by měla být úroveň vzdělání na všech školách srovnatelná.⁴

¹ KORČEKOVÁ, Sabina. Využití odpadového materiálu ve výtvarné výchově na 1. stupni základní školy. Diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, 2012, s. 10.

² PASTOROVÁ, Markéta. Pojetí Výtvarné výchovy v rámci vzdělávací oblasti Umění a kultura. Online. Metodický portál. 2004.

³ GOŠOVÁ, Věra. Kurikulární reforma. Online. Metodický portál. 2011.

⁴ KORČEKOVÁ, Sabina. Využití odpadového materiálu ve výtvarné výchově na 1. stupni základní školy. Diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, 2012, s. 10.

1.1 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je významný kurikulární dokument, který vydává a upravuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Svou koncepcí navazuje na RVP PV (rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání) a zároveň je základem pro obsah rámcových vzdělávacích programů pro střední vzdělávání.⁵

Vymezuje úroveň klíčových kompetencí tzn. veškerých důležitých schopností, dovedností a vědomostí pro rozvoj žáků a jejich uplatnění ve společnosti. Za tyto kompetence jsou považovány: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní a kompetence digitální.⁶

Dále definuje celkový obsah vzdělávání, který je rozčleněn do devíti oblastí. Jednotlivé oblasti se skládají z jednoho nebo více obsahově podobných vzdělávacích oborů.⁷

- *Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk)*
- *Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)*
- *Informatika (Informatika)*
- *Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)*
- *Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)*
- *Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)*
- *Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)*
- *Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)*
- *Člověk a svět práce (Člověk a svět práce) (RVP ZV, 2023).*

⁵ RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Online. Edu.cz. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž.

Vzdělávací oblasti jsou dále tvořeny učivem a již zmiňovanými očekávanými výstupy, které jsou orientované na praktické činnosti a definují předpokládanou schopnost žáků využívat získané vědomosti v praxi a běžném životě. Na prvním stupni se tyto výstupy člení do prvního období (1. až 3. ročník) a do druhého období (4. až 5. ročník).⁸

1.1.1 VZDĚLÁVACÍ OBLAST UMĚNÍ A KULTURA

Vzdělávací oblast „Umění a kultura“ v RVP ZV se zaměřuje na rozvoj kreativity a kulturního povědomí u žáků. Klade důraz na praktické i teoretické poznávání různých forem umění – výtvarné, hudební, dramatické či taneční. Cílem je naučit děti oceňovat umění, rozvíjet jejich schopnost kritického myšlení a interpretace uměleckých děl. V základním vzdělávání je tato oblast tvořena dvěma vzdělávacími obory: „Hudební výchova“ a „Výtvarná výchova“.

Učivo výtvarné výchovy se dá rozdělit do tří hlavních odvětví:

„Rozvíjení smyslové citlivosti“

Tento aspekt zahrnuje metody, které přispívají k rozvoji vnímání a chápání okolního světa prostřednictvím smyslů. Žáci se učí rozlišovat vizuální prvky jako jsou linie, barvy, tvary, textury. Poznávají jejich proměny v prostoru i ploše a vlastnosti, na základě, kterých jsou schopni je utřídit do celků. Kromě výtvarné tvorby se žáci seznamují s uměním v podobě médií, televize, reklamy, filmu nebo fotografie.

„Uplatnění subjektivity“

Další část se věnuje osobnímu vyjádření žáků. Učitelé by měli děti motivovat a dodávat jim odvalu k projevení svých myšlenek a představ skrze umělecké projekty. Jednotliví žáci se učí, jak ztvárnit svou individualitu a osobní styl prostřednictvím různých výtvarných technik a materiálů. Tato oblast zahrnuje tvorbu vlastních děl a experimentování s formami uměleckého vyjádření, které vybírá sám žák.

„Ověřování komunikačních účinků“

Poslední odvětví se soustředí na schopnost komunikace a vyjadřování nápadů. Cílem je rozvoj dovednosti potřebné k interpretaci a kritické analýze výtvarných děl, a to jak svých

⁸ RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Online. Edu.cz. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

vlastních, tak děl jiných. Žáci se dozvídají, jak může výtvarné dílo sloužit jako prostředek vyjadřování názorů a sdělování myšlenek.

Toto rozdělení pomáhá zajistit, že je vzdělávání ve výtvarné výchově komplexní a že obsahuje všechny potřebné složky: technické dovednosti, osobní rozvoj a komunikační schopnosti.⁹

1.1.2 PRŮŘEZOVÁ TÉMATA

V neposlední řadě jsou povinnou součástí RVP ZV průřezová témata, která seznamují žáky se současnými globálními problémy, čímž přispívají k jejich individuálnímu rozvoji, zejména v utváření hodnot a postojů.¹⁰

- *Osobnostní a sociální výchova*
- *Výchova demokratického občana*
- *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*
- *Multikulturní výchova*
- *Environmentální výchova*
- *Mediální výchova (RVP ZV, 2023).*

Učitelé by měli každé z těchto témat zařadit do vzdělávání na 1. stupni, ale ne všechna musí být obsažena v každém ročníku. Pro efektivitu průřezových témat je klíčové, aby byla integrována do vzdělávacího obsahu vyučovacích předmětů stejně jako do dalších školních a mimoškolních aktivit.¹¹ Vzhledem k tématu diplomové práce se zaměřím hlavně na environmentální výchovu (dále jen EV), ve které je největší příležitost k využití odpadového a zbytkového materiálu.

EV se zaměřuje především na ekologii tzn. vědu o vzájemném působení organismů a jejich prostředí. Zprostředkovává znalosti a dovednosti nezbytné pro ochranu a zachování

⁹ RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Online. Edu.cz. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Online. Edu.cz. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

zdravého životního prostředí, o kterém buduje povědomí u různých cílových skupin (od dětí v mateřských školách až po dospělé). Podporuje aktivní zapojení žáků do řešení environmentálních problémů a přispívá k udržitelnému rozvoji života.¹²

V dnešní době je nezbytné, aby se pojem udržitelný rozvoj stal nedílnou součástí výuky již na prvním stupni základních škol. Budoucí generace, které budou zodpovědné za kvalitu životního prostředí na Zemi, by se s touto problematikou měly seznamovat zábavnou a nenásilnou formou již od dětství.¹³ Místo nezáživného poučování můžeme dětem ukázat svět udržitelnosti skrze hry, příběhy, soutěže, písničky, říkanky nebo kvízy. Tyto aktivity s ekologickou tematikou, kdy užíváme terminologii úměrnou věku žáků, udrží pozornost a motivují děti k aktivnímu zapojení.

Ve výuce je EV neúčinnější, když se prolíná co nejvíce různými předměty. To žákům umožňuje vnímat environmentální problematiku v komplexním kontextu a chápat její dopad na různé složky života. Proto je důležité se kromě teoretických znalostí zaměřit i na praktické dovednosti jako je např. výlet do přírody (úklid parku, sázení stromů), „den bez plastů“ nebo kreativní tvoření. Je vhodné zařadit EV nejen do přírodovědně zaměřených předmětů, ale i praktických jako je právě výtvarná výchova. Zapojení všech smyslů při praktických činnostech vede k rozvoji zodpovědného chování žáků. Učí se tak šetrně využívat energie a přírodní zdroje, minimalizovat odpad a třídit jej pro recyklaci.¹⁴

¹² SKÝBOVÁ, Jana. Environmentální výchovné projekty: pro učitelství MŠ a prvního stupně ZŠ. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2008, s. 5–6.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ VODÁKOVÁ, Jitka. Praktické činnosti III. Praha: Univerzita Karlova v Praze – pedagogická fakulta, 2005, s. 6–7.

2. ODPADOVÝ MATERIÁL VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ

Využívání odpadového materiálu ve výtvarné výchově obohacuje běžné vyučovací hodiny, seznamuje žáky s tříděním, přetvářením odpadků a jejich dalším používáním. Čímž dochází k redukci zbytkového materiálu, a to napomáhá k ochraně životního prostředí. Pozitivní vliv můžeme pozorovat i u žáků, kteří nejen že rozvíjejí jemnou motoriku, ale také směřují k větší ohleduplnosti vzhledem k přírodě.¹⁵

Neodmyslitelnou částí v práci s těmito materiály ve výtvarné výchově je žáky naučit, jak s odpadovými materiály a k tomu potřebnými prostředky zacházet. Jak dodržovat již osvědčené pracovní postupy a uplatnit zkušenosti nashromážděné z minulých let. Zároveň jim dávat možnost hledat vlastní řešení a využívat tak svoji fantazii. Podstatným prvkem je snaha o propojení kreativity s řešením problémů – což platí jak pro žáky, tak pro učitele.

Abychom my jako učitelé nemuseli problémy řešit přímo v hodině, je důležité si před samotnou výukou klást vhodné otázky: „*Které odpadní materiály můžeme pro tvořivé činnosti využít? Jak je vhodné vybrané materiály zpracovat? Co z nich můžeme vytvořit? Jak budeme při práci na plánovaných výrobcích postupovat, možné varianty řešení podle podmínek, které máme k dispozici? Jak výrobky dotvořit podle vlastní fantazie a plánovaného použití?*“ (Jitka Vodáková, 2005, str. 8).

Dalším krokem pro učitele je stanovení cílů, kterých chce s žáky dosáhnout a zajistit již zmíněné podmínky, tzn. dostatečné poučení žáků o tématu, vyvolání zájmu k tvoření z daného materiálu, poskytnutí dostačujícího času na plánování a splnění úkolu, a zajištění vhodného prostředí pro práci s odpady.¹⁶ Posledním krokem vyučujícího před zahájením výuky je prověřovací zkouška tvorby námětu. Následné posouzení, zdali je úkol vhodný na 1. stupeň ZŠ a případné zjištění možných úskalí a problémů, které mohou při plnění úlohy nastat.

¹⁵ HOROVÁ, Jitka. Ateliér výtvarných nápadů: kalendář tvořivé recyklace. Praha: Portál, 2008, s. 5.

¹⁶ VODÁKOVÁ, Jitka. Praktické činnosti III. Praha: Univerzita Karlova v Praze – pedagogická fakulta, 2005, s. 8.

2.1 ODPADOVÉ MATERIÁLY A JEJICH VYUŽITÍ NA 1. STUPNI ZŠ

Odpadovými materiály chápeme veškeré věci, které jsou určeny k likvidaci. V případě využití těchto předmětů na 1. stupni základní školy, je důležité vybírat dle jednotlivých kritérií.

Prvním kritériem je hygiena – před použitím je třeba materiály dostatečně vyčistit, tzn. papírové obaly a kovové předměty vymýt, textil vyprat a pokud užíváme skořápky či krabice od vajec, nejprve je krátce tepelně upravíme v troubě, aby nedošlo k přenosu salmonelózy. Dále se zohledňuje opatření bezpečnosti práce. Například při tvorbě nového papíru ze starého se využívá elektrický mixér, který obsluhuje pouze učitel, tím se zajistí bezpečné prostředí. Mezi další rizikové práce spadá řezání nožem, stříhání nůžkami (PET láhve) nebo práce s lepidlem, všechny tyto činnosti by měl učitel s žáky provádět až tehdy, když mají žáci dostatečné schopnosti. S bezpečností souvisí přiměřenost úlohy věku a zkušenostem žáků, tzn. že volíme pomůcky a materiály vhodné pro daný ročník a přizpůsobujeme je také individuálně nápomocí či menší obměnou úkolu. Techniky a materiály vybíráme tak, aby byly ideální pro plnění cílů a aby bylo možné využít mezipředmětové vztahy – přírodověda (EV), matematika (geometrie – tvary a tělesa). Posledním kritériem je snadná dostupnost a fakt, že daný materiál již není použitelný pro původní účely. Jednoduše sehnatelné jsou například dřevé nebo jinak poškozené textilní materiály.¹⁷

Kromě volby materiálu je nutné zvážit cíle a postupy námětu. Úkol by měl u dětí rozvíjet tvořivost, ke které přispívá především konstrukční činnost nebo modelování. Také je třeba přemýšlet o dalším využití vyráběného předmětu, možností je mnoho – dárek, dekorace, rekvizity, pozvánky, hračky atd. To, že výrobek plní nějaký účel, vede k větší motivaci žáků. Pro případ, že předmět svoji funkci ztratí (poškodí se nebo se již nebude líbit), by měly být materiály, z nichž je vyroben, snadno recyklovatelné.¹⁸

¹⁷ VODÁKOVÁ, Jitka. Praktické činnosti III. Praha: Univerzita Karlova v Praze – pedagogická fakulta, 2005, s. 12.

¹⁸ VODÁKOVÁ, Jitka. Praktické činnosti III. Praha: Univerzita Karlova v Praze – pedagogická fakulta, 2005, s. 13.

Druhů odpadových materiálů existuje velké množství, v této práci se však zaměřím především na ty nejběžnější a zároveň ty, které budu dále využívat v praktické části při námětech vhodných na první stupeň základní školy.

2.1.1 PAPIR

Papír je jeden z nejčastěji využívaných materiálů ve výtvarné výchově, jeho popularita spočívá hlavně v cenové dostupnosti a neuvěřitelné variabilitě. Tento materiál je snadno přístupný v mnoha různých formách, od hladkého kreslicího papíru po robustní karton. Nabízí spoustu možností pro tvorbu s jeho využitím jako odpadového materiálu, například v podobě starých novin a časopisů, papírových obalů od zboží (kartonové obaly od vajec), proužků papíru ze skartovacího zařízení, použitých sešitů, kapesníků, kartonových krabic, reklamních materiálů, kelímků, rolí od toaletního papíru atd. Z některých těchto běžných odpadů lze samotný papír opět vyrobit pomocí techniky „papier-maché“ neboli kaširování, tj. namočení natrhaných kousků papíru do vody, následné rozmixování a přidání škrobu nebo lepidla, čímž vzniká papírovina, jejíž tenká vrstva se nanáší na síto nebo jiné savé podklady, kde zasychá. Vyrábění nového papíru je pro učitele skvělou příležitostí, jak do učiva výtvarné výchovy zavést pojem „udržitelnost“.¹⁹

Aktivita do výuky výtvarné výchovy na 1. stupni:

Papírová koláž: Výtvarná technika, při níž se vystříhané či vytrhané kousky papíru různé struktury (staré noviny, časopisy atd.) lepí na pevný podklad tak, aby vznikl obraz. K různorodosti práce napomáhá dotváření díla pomocí barev, tuše a dalších doplňků. Variantou pro žáky mladšího školního věku je předkreslená kompozice na daném podkladu nebo vytrhávánky. Existuje také technika „dekoláž“, která je koláží v mnohém podobná, avšak funguje na opačném principu. Zatímco koláž spočívá v nalepování papíru na povrch, dekoláž je proces odstraňování vrstev. U této techniky se začíná s vícevrstevným povrchem (výstřížků lepených na sebe) a poté se části těchto vrstev odstraňují, aby byly odhaleny skryté části pod nimi. Skrze odlišný proces vzniká taktéž zajímavý obraz.²⁰

¹⁹ VODÁKOVÁ, Jitka. Praktické činnosti III. Praha: Univerzita Karlova v Praze – pedagogická fakulta, 2005, s. 14.

²⁰ NEDVĚDOVÁ, Zdeňka a ZATLOUKALOVÁ, Iva. Výtvarná tvorba. Knížka pro každého (Rubico). Olomouc: Rubico, 2000, s. 140.

Rozsouvání tvarů: Rozstříhání jakéhokoliv papírového geometrického tvaru na rovné či různě lomené pruhy, které následně ve stejném pořadí jako byly stříhány, skládáme a lepíme na barevný podklad. Mezi těmito nalepenými částmi tvoříme odlišně široké mezery. Stejným způsobem lze s žáky provádět „roláž“, kdy stříháme fotografie, plakáty nebo motivy z novin. Cílem je horizontálně nebo vertikálně motiv posunout, ale zachovat jeho kompozici. Jestliže kombinujeme dva obrazy, jedná se o tzv. „proláž“.²¹

Papírové reliéfy: Reliéfy z papíru jsou formou využívající papír k vytvoření trojrozměrných struktur, kterých dosáhneme několika různými způsoby. Jedním z nich je rolování papíru neboli „quilling“, jež se zakládá na spirálovitém stočení úzkých proužků papíru, ty jsou poté formovány a lepeny na podklad nebo navzájem k sobě do dalších vzorů. Spirálu u papírových částí tvoříme namotáváním na tužku či jiné náradí. Další možností jsou reliéfy tvořené vystřiženými částmi papíru, kdy čtvrtku nejprve připevníme izolepou k stejné velké ploše z kartonu. Následně na papír nakreslíme různé geometrické tvary, které prostříháme tak, aby se některé z částí daly vyklápat. Zajímavé reliéfy vznikají také z vlhkého papíru, při čemž je možné využít staré ubrousky na ruce, které navlhčíme a tvarujeme na podkladu.²²

Masky a škrabošky: Děti si užívají tvorbu papírových masek, které je dostanou do pohádkového světa a přeměňují je na postavičky, zvířata nebo výtvořiny z jejich fantazie. Tyto masky lze snadno vyrobit z běžného papíru, který přeložíme a na jeho přehyb, sloužící jako osa, načrtneme a vystříháme otvory na oči. Následně masku ozdobíme a elastickou šňůrkou ji připevníme k obličejí. Další variantou jsou masky z papírového válce, který by měl být o něco větší než obvod hlavy. Na polovinu papíru vykreslíme tvář, vystříháme a spojíme ho do tvaru válce pomocí lepicí pásky, sešivačky nebo lepidla. Masku lze rovněž vyrobit z papíroviny, kdy na balónek nanášíme vrstvy novinového papíru zpevněného tapetovým lepidlem. Po vyschnutí balónek rozdělíme a z jedné poloviny formujeme masku, do které prořízneme otvory pro oči a ústa. Pro odolnost masku potřeme latexem, nabarvíme vodovými barvami a zafixujeme matným lakem, aby se barva nerozmazávala.²³

²¹ NEDVĚDOVÁ, Zdeňka a ZATLOUKALOVÁ, Iva. Výtvarná tvorba. Knížka pro každého (Rubico). Olomouc: Rubico, 2000, s. 140.

²² NEDVĚDOVÁ, Zdeňka a ZATLOUKALOVÁ, Iva. Výtvarná tvorba. Knížka pro každého (Rubico). Olomouc: Rubico, 2000, s. 146–147.

²³ Tamtéž.

Objekty z papírových obalů: *Prostorové objekty, makety různých staveb, hračky i objekty inspirované technickými vynálezy, vytvoříme z papíru a různých papírových obalů např. z vlnité lepenky, kartonových krabic a trubek různých velikostí, z plat od vajec aj. Obvykle je před použitím ještě různě upravujeme rozevíráním, prořezáváním, nastřihováním, barvením, potiskováním nebo polepováním prvky tvarovanými z papíru. Podle záměru můžeme papírové objekty doplnit i předměty z odlišných materiálů (plasty, kovem, přírodninami apod.)* (Nedvědová a Zatloukalová, 2000, str. 151).

2.1.2 TEXTILIE

Textilní materiál je díky své variabilitě a snadné dostupnosti ideální pro výtvarnou práci s dětmi. Tyto materiály dělíme dle původu jejich vláken na přírodní (bavlna, kapok, len, konopí, juta, ovčí vlna, přírodní hedvábí, azbest), chemické (vlákna z přírodních a syntetických polymerů – polyamidová, polyesterová atd.) a hutnické (vlákna kovů a nekovů).²⁴ Zpracováváme-li tyto materiály s žáky, uplatňujeme především odložené a nepotřebné textilní výrobky jako jsou síťové sáčky, vyřazené oblečení (silonové punčochy, ponožky, trika, kalhoty atd.), jejich odstřižky apod.

Zahájení výuky a seznámení s textilním vláknem je důležité provádět skrze základní činnosti, které zahrnují ohmatání, smotávání, pletení, uzlování a kroucení vlákna. Při práci s tímto materiálem využíváme buď plošné nebo délkové textilie.²⁵ Ve výtvarné výchově je možné uplatnit jak techniky využívající plošné textilie – barvení, potiskování, lepení nebo šití, které jsou ideální pro mladší žáky prvního stupně základní školy. Tak techniky využívající délkové textilie – háčkování, pletení, tkaní, paličkování nebo síťování, které se doporučují provádět se staršími žáky 1. stupně nebo žáky 2. stupně ZŠ.²⁶

Aktivity do výuky výtvarné výchovy na 1. stupni:

Kresba nití: Utvoření lineárního obrazce pomocí různě širokých vláken na papírový podklad. Vlákna se tvarují buď tak, že se po namočení v lepidle aplikují na suchý papír, nebo se před jejich modelováním lepidlem natírá naopak podkladová část. Finálním výsledkem

²⁴ HONZÍKOVÁ, Jarmila. Pracovní činnosti na 1. stupni základní školy. Plzeň: Západočeská univerzita, 2000, s. 37.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ NEDVĚDOVÁ, Zdeňka a ZATLOUKALOVÁ, Iva. Výtvarná tvorba. Knížka pro každého (Rubico). Olomouc: Rubico, 2000, s. 152.

může být kresba vložena mezi dvě skleněné desky. V případě nedostupnosti skleněných desek lze kresbu obohatit frotáží, tj. technika, při které se na papír přenáší textura objektu pomocí měkké tužky, uhlíku, křídly nebo pastelů. Žáci mohou tuto techniku znát například z obkreslování mincí nebo listů stromů.²⁷

Malování na textil: Využití textilních barev na bílé nebo světlé triko, popřípadě látku, která funguje jako plátno pro malířské dílo. Před nanesením barev se pod malovanou oblast vkládá kus kartonu nebo novin, aby se předešlo prosakování. Po řádném schnutí je třeba malbu zafixovat žehlením přes pečící papír. Tato aktivita je skvělou příležitostí, jak obohatit žáky o míchání barev a experimentaci s různými technikami.

Kromě malování je možné k vyzdobení látky využít techniku potiskování pomocí razítek, která si s žáky sami vyrobíme například z dřevěného korku, starých brambor atd.²⁸

Vyvazovaná a vosková batika: Dalším způsobem barvení textilu je batika, kdy existují dva postupy, lišící se metodou aplikace a výsledným efektem. Vyvazovaná batika využívá techniku svazování nebo stahování určitých částí textilu pomocí provázků, gum, klipů nebo jiných pomůcek, aby se na těchto místech zabránilo pronikání barvy. Textil se poté ponoří do barviva, po uplynutí určité doby se vytáhne a svázaná místa zůstanou po barvení světlejší nebo zcela bílá. Zásadním krokem je dále zafixování obarveného materiálu v octové lázni a vypláchnutí ve vlažné vodě. Tato technika je často užívána pro vytvoření geometrických vzorů a je charakteristická pro své přímé a jednoduché linie.

Na druhé straně vosková batika, je technika, kde se jako rezerva používá vosk, který se aplikuje na látku opět v místech, kde chceme zabránit proniknutí barvy. Vosková hmota na barvení vznikne roztavením včelího vosku a svíčky v nádobě (poměr 1:1), která je položena v horké vodě. Je důležité udržovat tento vosk ve vhodné teplotě, protože pokud je příliš horký, způsobuje prosakování barvy svým roztékáním. Zatímco příliš chladný vosk se k textilií neuchytí a taktéž umožňuje prosáknutí barvy. Následně přichází řada na barvení a vymytí látky ve vodě a octu, po jehož dokončení se vosk odstraňuje, obvykle zahřátím. Vosková batika dává žákům příležitost vytvořit složitější a detailnější vzory s jemnějšími přechody barev. Je typická svou schopností vrstvit barvy pro dosažení bohatších odstínů a

²⁷ NEDVĚDOVÁ, Zdeňka a ZATLOUKALOVÁ, Iva. Výtvarná tvorba. Knížka pro každého (Rubico). Olomouc: Rubico, 2000, s. 153.

²⁸ Tamtéž.

hloubky. Tato technika je doporučena pro starší žáky 1. stupně ZŠ, jelikož se při ní zachází s horkým voskem. Pro mladší děti volíme variantu s využitím voskových pastelů nebo barevných voskových tužek, které se nastříhají na povrch nůžkami. Vosk poté fixujeme přikrytím pečícím papírem a pečlivým přežehlením žehličkou.

Zatímco vyvazovaná batika je relativně jednoduchá, vosková vyžaduje více přesnosti a času kvůli procesu aplikace vosku a jeho následnému odstraňování. Obě techniky nabízejí žákům experimentovat s barvami i vzory pro vytvoření osobitých textilních děl.²⁹

Textilní koláž: Tvůrčí technika, která spočívá ve spojování a skládání různých kusů textilních materiálů do jednoho celku s cílem vytvořit umělecké dílo. Tato metoda umožňuje dětem pracovat s různorodostí textur, barev a vzorů, které textil nabízí. Materiály používané v textilní koláži mohou zahrnovat látky odlišných typů a tloušťky – nitě, stuhy, krajky apod. V procesu tvorby se látky stříhají, trhají nebo jinak upravují, poté se připevňují na podklad různými technikami, jako je šití, lepení nebo zažehlení. Nakonec můžeme s žáky díla dozdobit pomocí tuše, barev na textil, knoflíků, korálek atd.³⁰

Textilní hračky a loutky: Oblíbeným námětem u dětí je vlastnoruční výroba hraček a loutek. „Pro vytváření textilních hraček jsou vhodné všechny měkké a pružné textilní materiály (např. silonové punčocháče, vlněné podkolenky, ponožky, rukavice, šály, kousky úpletů, rukávy starých svetrů apod.), které tvarujeme pomocí vycpávek (např. molitanu, vlněné cupaniny, textilních odstřížků, dřevité vlny, pilin, slámy, vaty, jemného papíru apod.) a doplňujeme prvky z odlišných materiálů (např. knoflíky, skleněnými korálky, vlnou, koudelí, kůží, dřevem, provázky, drátkem, papírem aj.)“ (Nedvěďová a Zatloukalová, 2000, str. 163).

Výrobky loutek můžeme rozdělit na pohyblivé aneb ty, které vede naše ruka tzn. prstové loutky, dlaňové loutky a maňásci. Při tvorbě prstových loutek si žáci nejprve na přeložené pevné látce obkreslí obrys jednoho prstu, kterým budou loutku ovládat. Při vystřihování dáváme pozor, aby byl obrys mírně větší a širší, což nám usnadní navlékání loutky na prst po jejím sešití. Přední i zadní stranu loutky s žáky doplníme o prvky jako je obličej, vlasy, oblečení, srst atd. Na závěr smykovým stehem obě části sešijeme, čímž

²⁹ NEDVĚDOVÁ, Zdeňka a ZATLOUKALOVÁ, Iva. Výtvarná tvorba. Knížka pro každého (Rubico). Olomouc: Rubico, 2000, s. 159–162.

³⁰ Tamtéž.

vznikne loutka, kterou lze navléknout na prst a pohybem oživit. Dalším typem jsou loutky dlaňové, které vznikají především z rukavic, kdy palec představuje jejich nos. Celou rukou se ovládají také maňasci, kterým lze zhotovit kostým z látky a hlava pomocí techniky kašírování. V kostýmu vystříháme tři díry – na ukazovák (otvor s hlavou), palec a prostředník (tyto prsty představují maňaskovo ruce).

Druhou skupinou jsou loutky nepohyblivé, což je např. loutka z vařečky. Kulatá část vařečky symbolizuje obličej a opačná strana držátko, s kterým loutku ovládáme.³¹

2.1.3 DŘEVO

Odpady vznikající při zpracování dřeva představují nejen vedlejší produkt, ale i cenný zdroj materiálu pro tvořivé činnosti ve výtvarné výchově. Mezi běžné typy dřevěných odpadů se řadí piliny a hobliny, které jsou jemnými částicemi dřeva vznikající při jeho řezání a obrábění, ve výuce jsou ideální pro práci s texturami. Dalšími odpady jsou odřezky a zbytky dřeva (např. z výroby nábytku) různých tvarů a velikostí, které poskytují různé možnosti pro konstrukční práci nebo modelování. Dřevěné odpady lze získat i z běžné domácnosti, a to v podobě špejlí, držátek od zmrzliny, starých nástrojů (vařeček atd.), míchátek teplých nápojů nebo korkových zátek.³²

Aktivity do výuky výtvarné výchovy na 1. stupni:

Dřevěné obrazy: Vytváření obrazů pomocí dřevěného odpadu, jako jsou třísky, držátka od zmrzliny, dřevěné hobliny nebo odřezky z ořezávání tužky. Tyto položky se následně lepí na papír nebo podložku z jiného materiálu, kde vzniká nový obraz. Podle věku žáků učitel určuje, zdali se pracuje s předlohou či dle jejich fantazie. Technika lze využít například na portréty žáků ve třídě. Po vytvoření mohou žáci hádat, kdo je kdo. Obrazy lze tvořit plošně i v prostoru. V prostoru slepováním částí držátek od zmrzliny či špejle k sobě navzájem do určitého tvaru, které se následně zabudují do kusu dřeva (podstavce) a vytvoří tak trojrozměrný obraz.

Stavba modelů: Dřevěné odpady jsou vhodné pro tvorbu jednoduchých modelů jako jsou postavy, stavby, hudební nástroje, vozidla, zvířata nebo abstraktní tvary.

³¹ NEDVĚDOVÁ, Zdeňka a ZATLOUKALOVÁ, Iva. Výtvarná tvorba. Knížka pro každého (Rubico). Olomouc: Rubico, 2000, s. 162–165.

³² NEDVĚDOVÁ, Zdeňka a ZATLOUKALOVÁ, Iva. Výtvarná tvorba. Knížka pro každého (Rubico). Olomouc: Rubico, 2000, s. 171–172.

Malování na dřevo: Před malováním je důležité pečlivě připravit povrch dřeva, zkontrolovat, zda je hladký, suchý a čistý. Pokud není, jemně jej vyhladit brusným papírem a odstranit prach. Pokud je povrch mastný, odstranit mastnotu, aby barvy lépe přilnuly. Dřevo má tendenci absorbovat barvu různě, proto je dobré ho předem podbarvit akrylovou barvou. Pro malování na dřevo jsou vhodné kvalitní akrylové barvy, které jsou odolné a mají dobré krycí schopnosti. Při malování je podstatné nechat každou vrstvu dobře zaschnout. Lze experimentovat s různými technikami, jako je přímé malování, šterkování, použití šablon nebo stříkání barvy. K doplnění detailů lze využít například akrylové fixy. Po dokončení malování je třeba dřevěné výrobky ochránit vrstvou bezbarvého akrylového laku na vodní bázi, aby barvy vydržely déle a byly chráněny před vnějšími vlivy.³³

Dřevěná asambláž: Asambláž aneb trojrozměrné umělecké dílo vyrobené z kombinací materiálů včetně nalezených nebo zakoupených předmětů.³⁴

2.1.4 PLASTY

Právě plasty neboli materiály složené ze syntetických polymerů jako je polyetylen, polyethylentereftalát, polyvinylchlorid, polystyren a další, jsou jedním z nejrozšířenějších a nejproblematictějších odpadových materiálů v dnešním světě. Podle světové banky se každoročně vyprodukuje přes 300 milionů tun plastového odpadu, a tento trend stále roste. Tento přetrvávající nárůst spotřeby plastů a nedostatečná recyklace vede k hromadění plastového odpadu v životním prostředí.³⁵ Podle studie publikované v časopise Science Advances se odhaduje, že přibližně 8,3 miliardy tun plastů bylo vyrobeno od začátku jejich masové produkce v 50. letech 20. století. Z toho je pouze 9 % plastů recyklováno, 12 % je spáleno a zbytek, tedy 79 % plastů, končí na skládkách nebo v životním prostředí.³⁶

³³ Jak malovat na dřevo. Online. Artmagico. Dostupné z: <https://www.artmagico.cz/blog/jak-malovat-na-drevo/>.

³⁴ Assemblage. Online. MoMA. Dostupné z: <https://www.moma.org/collection/terms/assemblage>.

³⁵ Global Waste to Grow by 70 Percent by 2050 Unless Urgent Action is Taken: World Bank Report. Online. The world bank. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/09/20/global-waste-to-grow-by-70-percent-by-2050-unless-urgent-action-is-taken-world-bank-report>.

³⁶ Production, use, and fate of all plastics ever made. Online. ScienceAdvances. 2017. Dostupné z: <https://www.science.org/doi/10.1126/sciadv.1700782>.

Plastové odpady se vyznačují velkou rozmanitostí tvarů, barev a textur. Nejedná se pouze o PET láhve a jejich víčka, ve výuce lze využít plastové obaly od potravin a dalších předmětů, vyřazené plastové hračky, kelímky, pytlíky, bužírky, brčka na pití, bužírky apod.

Aktivita do výuky výtvarné výchovy na 1. stupni:

Dále využitelné předměty: Z plastů, které jsou již určené k vyhození vznikne dále využitelný předmět jako je například: krmítko, květináč, odpadkový koš, lampa, držák na tužky apod. Což je ideální způsob, jak ve výuce vysvětlit například pojem „udržitelnost“, který žáci pochopí nejlépe v praxi.

Dekorace: Modely postav, zvířat, květin a dalších předmětů určených k dekoraci.

Mozaika: Prázdné PET láhve různých barev se po omytí a usušení rozstříhají na menší kusy. Tento krok lze provádět s dětmi 5. ročníku, ale je třeba dbát zvýšené opatrnosti. Podkladem pro mozaiku může být dřevěná deska, karton nebo silný papír. Poté se připraví design mozaiky. Je možné nakreslit na podklad náčrt, který žákům usnadní orientaci při lepení.

Prosvěcování: Nejprve se nastrádají různé barevné plastové láhve, které se následně rozstříhají tak, aby bylo od každé barvy stejný počet kusů. Žáci tyto části ve skupinách prosvěcují, pozorují stíny povrchů a objevují nové barvy, které vznikají pomocí překrytí dvou odlišně barevných částí. Stejně tak se dají prosvítit i barevné plastové pytlíky nebo krabičky.

Plast jako nástroj: Plastové pytlíky, balónky a láhve nemusejí sloužit pouze jako prostředek k tvorbě, ale také jako nástroj. Namočením do barvy a následným obtisknutím na papírovou plochu vznikají zajímavé struktury.

2.1.5 Kov

Práce s kovy může u žáků posílit motorické dovednosti, prostorovou představivost a pochopení fyzikálních vlastností materiálů. Důležité je však zvolit materiály a techniky, které jsou bezpečné a vhodné pro věkovou kategorii dětí. Pro žáky 2. období na prvním stupni ZŠ je vhodné užití zbytků měkkých drátků, pletiv, drátěné síťoviny, uzávěrů lahví

nebo kovových fólií (např. alobal), kterými jsou uzavřeny například mléčné výrobky. Pro žáky vyšších ročníků lze zařadit do výuky i práce s ohebnými plechy.³⁷

Aktivita do výuky výtvarné výchovy na 1. stupni:

Tvarování drátů: „*Drát je lehce tvarovatelný materiál, který má široké uplatnění v různých oborech výtvarné tvorby. Pro tuto práci jsou vhodné dráty tloušťky 1 až 2 mm (měděné, mosazné, hliníkové, z měkkého železa a tzv. izolační dráty), které snadno tvarujeme prsty bez použití pracovního nástroje.*“ (Nedvěďová a Zatloukalová, 2000, str. 166).

Je nutné se vyvarovat použití rezavých drátů a nebezpečných spojovacích technik jako je např. pájení, svařování apod. Práce s měkkým drátem začíná obvykle jeho tvarováním prsty a postupně se pokračuje ve vytváření základních ornamentů, jako jsou kličky, spirály, kroužky a vlnovky. Oblých tvarů lze docílit navíjením drátu na prst, tužku nebo váleček, hranatých tvarů navíjením např. na dřevěný hranol. Dráty jsou spojeny buď svazováním nebo splétáním. Je možné je kombinovat s drátěnou síťovinou, pletivem, hliníkovou fólií, ale i s keramikou, papírem, sklem či plasty.³⁸

Práce s alobalem: Alobal je pro žáky zajímavým materiálem do hodin výtvarné výuky. Práce s ním žákům nabízí mnoho různých technik jako je malování na alobal, kdy mohou žáci experimentovat se smícháním a stíráním barev na alobalu. K aplikaci a smíchání barev přímo na povrchu jsou vhodné houbičky, hadříky nebo prsty. Samotný alobal lze užít jako nástroj k obtisknutí na papírovou podložku. Další technikou je rytí do alobalu, kdy žáci pomocí rydla, tužky nebo hrotu jiného předmětu vytvářejí detailní linie, tvary a textury přímo na povrchu alobalu. Možností je také reliéfní tvorba neboli vrstvení alobalu, které umožňuje dětem tvořit rozmanité sochy. Při této technice lze materiály kombinovat.

Asambláž: Kovová asambláž je umělecká technika, která spočívá v tvorbě trojrozměrných kompozic z kovových materiálů. Tato forma umění zahrnuje použití různých kovových předmětů, jako jsou šrouby, matice, plechové části a další. Vytváření děl skládáním nebo lepením těchto kovových součástí do nových forem. Kovové asambláže mohou být abstraktní nebo figurativní a často se vyznačují složitými texturami a detaily.

³⁷ NEDVĚDOVÁ, Zdeňka a ZATLOUKALOVÁ, Iva. Výtvarná tvorba. Knížka pro každého (Rubico). Olomouc: Rubico, 2000, s. 166–167.

³⁸ NEDVĚDOVÁ, Zdeňka a ZATLOUKALOVÁ, Iva. Výtvarná tvorba. Knížka pro každého (Rubico). Olomouc: Rubico, 2000, s. 166–167.

Kov jako nástroj: Malé nasbírané kovové odpady jsou vloženy na papír do krabice, kam se následně přidají i barvy. Pohybem krabice a zároveň i kovových již obarvených předmětů vznikne na papírové ploše kompozice.

2.1.6 SKLO

Sklo je jedním z neobvyklých materiálů pro výtvarnou výchovu na základních školách. Existuje ve formě plátů, třísek, perel, nebo může být tavené a tvarováno do různých forem. Jeho rozmanitost nabízí dětem možnost volby podle jejich kreativního smýšlení a projektových požadavků. Průhlednost a lesk skla umožňují tvorbu uměleckých děl s jedinečnými světelnými efekty. Barevná variabilita skla poskytuje další zdroj inspirace, protože existuje v široké škále odstínů a barev. Kromě toho může sklo nabídnout různé textury, od hladkých a lesklých povrchů po matné a reliéfní struktury. Tato rozmanitost povrchových úprav umožňuje žákům experimentovat s různými estetickými efekty a vytvářet zajímavé kompozice. Je však důležité zdůraznit, že práce se sklem vyžaduje určitou míru opatrnosti a znalostí bezpečnostních opatření.³⁹ Co se týče skla jako odpadového materiálu, na ZŠ najdou využití především vyhozené a vymyté skleněné láhve, staré nádoby, ale i staré okno může posloužit jako plátno pro umělecké dílo.

Aktivity do výuky výtvarné výchovy na 1. stupni:

Malba na sklo: Malování na sklo je výtvarná technika, při které se používají speciální barvy určené pro sklo. Existuje několik druhů, které jsou rozdílné způsobem fixace a ředěním. Některé barvy se fixují samovolným zasycháním na vzduchu, což může trvat několik dní, a výrobky s takovýmto typem barev je třeba omývat velmi opatrně a spíše studenou vodou. Vypalovací barvy se fixují pečením v troubě, což zaručuje jejich trvanlivost a odolnost proti častému mytí pod tekoucí vodou. Dalšími způsoby jsou například barvy slupovací nebo speciální fixy na sklo. Před malováním je důležité připravit povrch skla, aby barvy lépe přilnuly. Poté se barvy nanášejí štětcem, houbičkou nebo konturami z tuby.⁴⁰

³⁹ Charakteristika skla jako odpadového materiálu ve výtvarné výchově. Online. In: ChatGPT. Verze 3.5, Dostupné z: <https://chat.openai.com/c/d70d9e2e-2b6c-466e-b756-24c396a47b98>

⁴⁰ Malování na sklo, porcelán a keramiku. Online. Výtvarka.cz. Dostupné z: <https://www.vytvarka.cz/malovani-na-sklo-porcelan-a-keramik>.

Prosvěcování: Stejně tak jako barevné PET láhve se dají prosvěcovat i barevné skleněné části. S touto technikou pracuje například umělkyně Liz West, kterou je vhodné zařadit do výuky jako inspirace.

2.1.7 BIOLOGICKÝ ODPAD

Biologický odpad vzniká zejména z organických materiálů, jako jsou rostlinné zbytky, kůra, listí, větve nebo biologicky odbouratelné části potravin. Jeho struktura, barvy a organické tvary mohou být využity k vytváření různých výtvarných kompozic, reliéfů, koláží nebo soch. Získat bioodpad do výuky lze buď z domácnosti (zbytky ovoce a zeleniny, kávové a čajové zbytky, skořápky od vajec, zvadlé květiny, zemina z květináčů, zbytky rostlin) nebo ze zahrad (posekaná tráva, listí, větve, plevele, drny se zeminou, kůra, vychladlý popel ze spalování dřeva, seno, sláma).⁴¹ Tento materiál přináší žákům možnost objevovat krásu přírody a vytvářet s ní interaktivní umělecká díla. Při práci s biologickým odpadem je důležité dbát na ekologické principy a uvědomění si jeho původního významu. Tvorba uměleckých děl s využitím organických materiálů může podporovat žáky k přemýšlení o ekologických problémech a kritickému pohledu na spotřební a odpadové chování společnosti.

Aktivity do výuky výtvarné výchovy na 1. stupni:

Land art: Land art je umělecký směr, který využívá přírodního prostředí jako svého hlavního média. Součástí jsou díla tvořená přímo v krajině pomocí přírodních materiálů, jako jsou kameny, listí, větve, písek nebo tráva. Díla land artu často zanikají vlivem povětrnostních podmínek a přirozených procesů. Důležitý není pouze výsledek tvorby, ale i prožitek z ní, který je zachycen pomocí fotografické dokumentace nebo videa. Land art může být inspirací pro výtvarnou činnost s dětmi, která se tak seznamují s rozmanitostí přírodních materiálů a rozvíjejí svou kreativitu. Tvorba s dětmi může probíhat venku, kde si vyberou materiály přímo z přírody nebo využijí popelnice na bioodpad. Cílem je vytvářet různé tvary a figury, jako jsou zvířata, květiny nebo portréty.⁴²

⁴¹ Co je bioodpad? Online. Portál životního prostředí. 2019. Dostupné z: https://portalzp.praha.eu/jnp/cz/odpady/pro_obcany/bioodpad/co_je_bioodpad.html.

⁴² Výtvarné techniky – land-art a empaketáž. Online. Metodický portál RVP.cz. 2001. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/232/VYTVARNE-TECHNIKY---LAND-ART-A-EMPAKETAZ.html>.

Food art: Forma umění, která využívá jako základní materiál potraviny. Food art s využitím bioodpadu je kreativní proces, ve kterém se potravinový odpad transformuje na umělecká díla. Namísto vyhození potravin, které již nejsou vhodné ke konzumaci, jsou tyto suroviny použity k vytváření esteticky zajímavých kompozic, obrazů nebo soch. Žáci mohou například vytvořit sochu ze skořápek od vajec nebo mozaiky ze zbytků ovoce a zeleniny.

3. ODPADOVÝ MATERIÁL VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ

3.1 HISTORIE ODPADOVÝCH MATERIÁLŮ VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ

3.1.1 KUBISMUS A FUTURISMUS

Úplné počátky odpadu v umění zasahují do období kubismu a futurismu. Konkrétně do roku 1912, kdy nastala fáze syntetického (spojovacího) kubismu, což znamenalo, že se změnil postoj k materiálům. Od analytického přístupu tzn. od rozbíjení předmětů a jejich opětovného poskládání jako malířské kompozice se tvůrci přesunuli ke konstrukci objektů přímo na plátně. Umělci tak začali do svých děl vlepovat kusy malířského plátna, provázky, lana, útržky novin, textil, papírové tapety, později i dráty, plech, krabičky od zápalek, hřebíky aj. Činil tak především **Georges Braque** a **Pablo Picasso**, který svojí tvorbou vynalezl koláž.⁴³

Španělský umělec Pablo Picasso, narozen 25. října 1881, byl nejdominantnějším a nejvlivnějším umělcem 1. poloviny 20. století. Kromě kubismu významně přispěl k surrealismu. Sám sebe viděl především jako malíře, ale jeho sochařství mělo velký vliv a prozkoumal i tak rozmanité oblasti, jako je grafika a keramika.⁴⁴

Mezi Picassova první kolážová díla patří „*Nature morte à la chaise canée*“ (Zátiší s výpletem židle, 1912) a „*Housle*“ (1915).⁴⁵ Postupem času začal Pablo Picasso tvořit asambláže přímo z odpadu, který našel na šrotišti nebo v odpadových nádobách. Jedním z nejznámějších děl, které využívá recyklované materiály, je socha „*Bull's Head*“ (Býčí hlava) z roku 1942. Tato socha je vytvořena z nalezených předmětů, konkrétně z kusu koženého sedla a řídítek od starého kola.⁴⁶ Picasso popisuje vznik této asambláže takto: „*Jednoho dne jsem našel v hromadě šrotu staré sedlo z kola a přímo vedle něho zrezivělá řídítko. Obě tyto součásti se v mé představě ihned spojily. Vznikla myšlenka na býčí hlavu,*

⁴³ LYNTON, Norbert. Umění světa: Umění 19. a 20. století. Praha: Artia, 1981, s. 87.

⁴⁴ Wikiart. Online. Dostupné z: <https://www.wikiart.org/en/pablo-picasso>.

⁴⁵ ORLOVÁ, Jana. Využití odpadu v umění 20. století a současnosti. Diplomová práce. Brno 2014, s. 23.

⁴⁶ WALTHER, Ingo F. Picasso. Köln: Taschen, 2002, s. 46–49.

aniž bych o tom přemýšlel... Potřeboval jsem ji pouze svařit...“ (Walther, 2002).

Obrázek 1 Pablo Picasso: *Nature morte à la chaise canée*, 1912⁴⁷

Obrázek 2 Pablo Picasso: *Bull's head*, 1942⁴⁸

Není to jeho jediná práce přímo z odpadu, dalším je například „*Woman with Baby Carriage*“ (1950), což je vyrobeno z různých kovových částí, zbytků dětského kočárku, kuchyňských forem na pečení a desky kamen, nebo skulptura „*She-Goat*“ (1950), na něž použil proutěný vrbový koš, palmové listy, kusy trubek, květináče, keramické části atd.⁴⁹

⁴⁷ PICASSO, Pablo. *Nature morte à la chaise canée*. In: *Perezartsplastiques* [online]. 2017. Dostupné z: <https://perezartsplastiques.com/2017/06/26/nature-morte-a-la-chaise-canee-picasso-1912/>

⁴⁸ PICASSO, Pablo. *Bull's head*. Online. In: MoMA. Dostupné z: <https://www.moma.org/audio/playlist/19>.

⁴⁹ WALTHER, Ingo F. *Picasso*. Köln: Taschen, 2002, s. 48–49.

Obrázek 3 Pablo Picasso: *She-Goat*, 1950⁵⁰

Těmito a dalšími díly představil Picasso nový způsob tvorby, který otevřel dveře pro další umělce k využívání odpadu a nalezených předmětů ve své práci. Picasso tak nejenže inspiroval další umělce, ale také přispěl k posunu myšlení o tom, co může být považováno za umění a co lze použít jako materiál k tvorbě.

3.1.2 DADAISMUS

S blížícím se koncem 1. světové války se šířila vlna odporu proti válečné brutalitě, jedním z projevů nechuti bojovat bylo umění. Válka zrodila nový směr dadaismus. Vznikl v Curychu v únoru 1916 založením Kabaretu Voltaire, na kterém se podílel Němec Hugo Ball (1886–1966). Právě do Švýcarska unikala řada umělců před povinností odejít do války, v Kabaretu se tak sešli Francouzi, Němci, Rumuni i Britové. Mezi nejvýznamnější Ballovy pomocníky patřili Francouz Hans Arp (1887–1966), Čech Hans Richter (1882–1971), Rumuni Marcel Janco (1895–1984) a Tristan Tzara (1896–1963).⁵¹

Název "dadaismus" má poněkud nejasný původ a existuje několik teorií, které se pokoušejí vysvětlit, jak k tomuto pojmu došlo.⁵² Avšak s velkou pravděpodobností vznikl náhodným zapíchnutím párátko ve německo-francouzském slovníku do slova „dada“ přeloženém jako houpací koník, nebo také dětské žvatlání beze smyslu.⁵³

⁵⁰ PICASSO, Pablo. She-goat. Online. In: Artsy. 2015. Dostupné z: <https://www.artsy.net/artwork/pablo-picasso-she-goat>.

⁵¹ ELGER, Dietmar, GROSENICK, Uta (ed.). Dadaismus. [Praha]: Slovart, c2004, s. 8.

⁵² ELGER, Dietmar, GROSENICK, Uta (ed.). Dadaismus. [Praha]: Slovart, c2004, s. 10–11.

⁵³ ŠAMŠULA, Pavel a HIRSCHOVÁ, Jarmila. Průvodce výtvarným uměním IV. 3. vyd. Pomocné knihy pro učitele a žáky (Albra). Úvaly: Albra, 2006, s. 84.

Dadaismus se pokusil prostřednictvím absurdity vyjádřit strach i zmatek z války, aniž by nabízel řešení. Dadaisté často vyjadřovali svou frustraci nad společenskými, politickými a kulturními normami prostřednictvím absurdního a netradičního uměleckého vyjádření. Provokovali společnost prostřednictvím různých médií, včetně malby, sochařství, poezie, divadla a koláží. Jedním z charakteristických rysů dadaismu bylo využití nekonvenčních materiálů, včetně odpadu, k vytváření děl. Umělci dadaismu cíleně pracovali s předměty a materiály z běžného života, které byly považovány za neumělecké či bezcenné. Tyto předměty byly často kombinovány, přetvářeny nebo prezentovány v nových kontextech, aby vyzývaly k otázkám o umění, společnosti a lidské existenci.⁵⁴ Kromě koláží tvořili dadaisté asambláže, fotomontáže a nově vzniklé „ready-mades“, tj. umělecká technika, kdy umělec užívá hotové nalezené objekty, které nevytvořil sám, a přisuzuje jim uměleckou hodnotu prostřednictvím vystavení či prezentace v uměleckém prostředí. Ready-made pojmenoval a poprvé zhotovil Marcel Duchamp.⁵⁵

Marcel Duchamp byl významný francouzsko-americký umělec a klíčová postava v moderním umění 20. století. Narodil se v roce 1887 ve Francii a proslavil se jako malíř, sochař, výtvarný teoretik a důležitá figura hnutí dadaismu a surrealismu. V roce 1915 se vzdal malování a zasloužil se o dosažení převahy sochařství nad malířstvím. Duchamp netvořil z odpadového materiálu, ale z předmětů denní potřeby. Jeho první ready-made vznikl v roce 1913, byla to kuchyňská stolička a na ní namontovaná část jízdního kola. Avšak nejznámějším dílem byla o čtyři roky později vytvořená "*Fountain*" (1917), aneb běžná toaletní mísa, kterou Duchamp představil jako umělecké dílo tím, že ji podepsal a představil pod pseudonymem R. Mutt. Duchamp.

⁵⁴ ELGER, Dietmar, GROSENICK, Uta (ed.). Dadaismus. [Praha]: Slovart, 2004, s. 8–11.

⁵⁵ ELGER, Dietmar, GROSENICK, Uta (ed.). Dadaismus. [Praha]: Slovart, 2004, s. 80.

Obrázek 4 Marcel Duchamp: *Fountain*, 1917⁵⁶

Hlavní myšlenkou, nad kterou se Duchamp ve všech svých ready-mades zamýšlel bylo, jaké vlastnosti a podmínky definují předmět jako umělecké dílo. Co to vlastně je umění? Kdo je umělec? Duchamp si zkoušel odpovědět na tyto otázky a dle jeho přístupu mohl být považován za umělecké dílo jakýkoliv předmět, pokud měl jeho charakteristické znaky, za které považoval například podstavec nebo podpis. Dále uznal, že je předmět vymezen především jeho kontextem a že je vnímán v odlišných prostředí jinak.⁵⁷ Záměrem jeho práce nebylo navázat na předchůdce jako byl Picasso ani necílit na objektovou tvorbu, naopak hledal pomyslný výstup z umění.⁵⁸

Dalším tvůrcem, lidmi přezdívaným „umělcem odpadu“, byl německý výtvarník **Kurt Schwitters** (1887–1948), který se angažoval v hnutí Arte Povera. Inspiroval se jím nejen dnes zvaný trash art, ale také pozdější umělci tvořící asambláže.⁵⁹ Proslavil se především jeho inovativní tvorbou koláží a asambláží, ve kterých využíval odpadové materiály a nalezené předměty ze svého okolí. Přestože se chtěl Schwitters připojit k berlínské skupině dadaistů, jeho žádost byla odmítnuta Richardem Huelsenbeckem, pravděpodobně z důvodů spojených s jeho dřívější expresionistickou minulostí. Na

⁵⁶ DUCHAMP, Marcel. Fountain. Online. In: Tate. 2024. Dostupné z: <https://www.tate.org.uk/art/artworks/duchamp-fountain-t07573>.

⁵⁷ ELGER, Dietmar, GROSENICK, Uta (ed.). Dadaismus. [Praha]: Slovart, 2004, s. 80.

⁵⁸ RUHRBERG, Karl, WALTHER, Ingo F. (ed.). Umění 20. století: [malířství, sochařství a objekty, nová média, fotografie]. V Praze: Slovart, 2011, s. 457.

⁵⁹ ORLOVÁ, Jana. Využití odpadu v umění 20. století a současnosti. Diplomová práce. Brno 2014, s. 23.

zamítnutí reagoval Schwitters založením vlastní dadaistické skupiny nazvané "Merz", pod kterou poprvé vystavil díla v galerii Der Sturm v Berlíně. Termín "merz" nemá v němčině žádný význam, byl odvozen z názvu "Kommerz-und Privatbank" (v překladu „obchodní a soukromá banka“), který byl součástí jedné z jeho asambláží. Velkoformátové asambláže tak byly označovány jako „merz-obrazy“ a koláže jako „merz-kresby“. Aby toho nebylo málo, vytvořil několik „merz-soch“, psal díla v „merz-poezii“, zkonstruoval pár děl „merz-architektury“ a navrhoval „merz-scénu“. Tímto způsobem se Schwitters vyhnul použití pojmu "dada" a zároveň pojmenoval svoji skupinu podle jednoho ze svých uměleckých děl.⁶⁰

Schwitters ve svých dílech kromě olejových barev užíval předměty všech materiálů, jak už jsem zmiňovala. V té době shrnul svoji tvorbu takto: *„Nejprve jsem vytvořil obrazy z materiálu, který jsem měl náhodou po ruce, jako jsou jízdenky na tramvaj, lístky ze šatny, kousky dřeva, drát, provaz, zkroucená kola, ubrousky, plechovky, úlomky skla a tak dále. Tyto předměty se začleňují do obrazu buď tak, jak jsou, nebo v pozměněné formě podle potřeb obrazu. Vzájemným srovnáním ztrácejí svůj individuální charakter, svůj individuální účel. Jsou ohmotněny a stávají se materiálem obrazu.“* (Elger, 2004, str. 22).

Své první koláže vytvářel z kousků a předmětů, které sbíral z ulic svého rodného města Hannoveru v Německu. Tyto koláže pečlivě komponoval, připevňoval je na desky pomocí lepidla a hřebíků. Používal různé látky, karty, tištěné obrázky, obaly od cukrovinek, výstřižky z novin a trojrozměrné objekty, včetně rozbité dýmky. Jeho projektem Merz si kladl za cíl "vytvářet spojení, ideálně mezi vším na této planetě." Napsal: *"Ve skutečnosti jsem neviděl důvod, proč by staré jízdenky, dřevo unášené vodou, štítky z kabátů, dráty a díly kol, knoflíky a staré odpadky nalezené na půdách a skládkách nemohly být vhodným materiálem pro malbu jako barvy vyrobené v továrnách."* Shromažďoval vše, co zbylo nebo co se stalo vyrazeným zbožím společnosti své doby.⁶¹

Prvním obrazem, na který Schwitters využil odpadové materiály je jeho první koláž zvaná *„Kresba A2 Hans“*, jejíž součástí je obal od čokolády. Dalším příkladem je *„Merz-*

⁶⁰ ELGER, Dietmar, GROSENICK, Uta (ed.). Dadaismus. [Praha]: Slovart, 2004, s. 20–23.

⁶¹ Pioneer Projects Community Hub. Online. Pioneer projects. Dostupné z: <https://pioneerprojects.org.uk/2020/04/22/create-and-connect-three-artists-who-have-used-rubbish/>.

obraz 29A“, který obsahuje části strojů, kol a disků. V neposlední řadě to byla díla nazvaná „i-kresby“.⁶²

Obrázek 5 Kurt Schwitters: *Merz-obraz 29A*⁶³

Využití odpadu v dadaistickém umění nejenže vyjadřovalo odpor vůči tradičním uměleckým konvencím, ale také reflektovalo duch doby, která se potýkala s chaosem, rozpadem a absurditou války i moderního světa. Dadaismus měl vliv na pozdější umělecká hnutí, včetně surrealismu, konceptuálního umění a performance artu. Jeho dědictví je dodnes patrné v experimentální a avantgardní umělecké praxi.

3.1.3 SURREALISMUS

V roce 1923 se stoupenci dadaismu vydali různými směry, z nichž mnozí zakotvili v navazujícím surrealismu. Tento avantgardní směr sdílel s dadaismem odpor k zažitým konvencím a lžím "starého světa", ale odlišoval se zaměřením na hlubiny lidské mysli. Vznikl v Paříži v roce 1924 po první světové válce, zakladateli hnutí byli André Breton, Louis Aragon a Philippe Soupault. Breton v roce 1924 vydal Manifest surrealismu, ve kterém ho definoval jako "čistý psychický automatismus, který má za cíl vyjádřit fungování podvědomí bez omezení rozumem". Surrealismus byl silně ovlivněn psychoanalýzou Sigmunda Freuda. Umělci věřili, že podvědomí je skrytým zdrojem lidské tvořivosti a že

⁶² ELGER, Dietmar, GROSENICK, Uta (ed.). Dadaismus. [Praha]: Slovart, 2004, s. 62–66.

⁶³ SCHWITTERS, Kurt. Merz obraz 29A. Online. In: Retroavangarda. 2016. Dostupné z: <https://www.retroavangarda.com/merz-kurt-schwitters-2/>.

sný nám mohou poskytnout cenné poznatky o našem vnitřním světě. Vytvářeli bizarní juxtapozice zdánlivě neslučitelných objektů a porušovali tak jak přírodní, tak společenské zákony. Cílem bylo šokovat a provokovat diváky, aby probudili jejich vlastní fantazii a ponořili se do svého podvědomí.⁶⁴

Typickými znaky surrealismu se staly: prolínání snu a reality, spojování odlišných časoprostorů, mísení vnějšího viditelného a vnitřního neviditelného světa představ, kombinace naděje a strachu. Tyto prvky se objevovaly v tvorbě surrealistů napříč různými uměleckými disciplínami, ať už šlo o výtvarné umění, literaturu, nebo film.⁶⁵

Surrealisté vymysleli řadu specifických technik k vyvolání psychických reakcí, například frotáž (tření grafitem o dřevo nebo jiné zrnité látky), gratáž (škrábání plátna) a automatické kresby. Zároveň pokračovali ve využívání nalezených předmětů k vytváření kompozic. Švýcarská umělkyně německého původu **Meret Oppenheim** použila tuto metodu s velkým efektem ve svém nejznámějším díle „*Object*“ (1936), jehož součástí byl šálek, talířek a lžička potažené kožešinou.⁶⁶ Tato technika neboli „surrealistický objekt“ se na první pohled podobá Duchampovým ready-mades. Rozdílnost je však v přístupu k dílu, Duchamp zachovává ke své práci distancovaný postoj, zatímco surrealisté zařazují do svých děl náhodu a neodpoutávají se od nich.⁶⁷

Významným surrealistickým umělcem byl německý malíř a sochař **Max Ernst** (1891–1976), jehož signaturou se stala koláž. Na rozdíl od kubistů a jejich vlepvání výstřižků do obrazu se lišil tím, že z vybraného materiálu utvořil celá díla.

Jeho práce nebyla omezena technikou. Využíval různé kolážní postupy, jako je dekupáž, kdy vystřihoval obrázky z časopisů, frotáž, což je technika využívající odřeniny tužky na papíru položeném na texturovaném povrchu, a také fotokoláž. Často tyto techniky

⁶⁴ RUHRBERG, Karl, WALTHER, Ingo F. (ed.). Umění 20. století: [malířství, sochařství a objekty, nová média, fotografie]. V Praze: Slovart, 2011, s. 137–138.

⁶⁵ ŠAMŠULA, Pavel a HIRSCHOVÁ, Jarmila. Průvodce výtvarným uměním IV. 3. vyd. Pomocné knihy pro učitele a žáky (Albra). Úvaly: Albra, 2006, s. 85.

⁶⁶ Surrealism. Online. Britannica. 2024. Dostupné z: <https://www.britannica.com/art/Surrealism#ref348192>.

⁶⁷ RUHRBERG, Karl, WALTHER, Ingo F. (ed.). Umění 20. století: [malířství, sochařství a objekty, nová média, fotografie]. V Praze: Slovart, 2011, s. 462.

kombinoval, čímž docílil vizuálně bohatých a komplexních děl.⁶⁸ M. Ernst při vzpomínce na objevení možností koláže reagoval takto: „*Má zvědavost procitla a pln údivu jsem začal zcela náhodně využívat stejnou metodou všechny druhy materiálů, objevující se okolo mne: listy a jejich žilkování, roztřepaný okraj pytle, drát odvinutý z cívky ...*“ (Šamšula a Hirschová, 2006, str. 86).

Dalším umělcem ovlivněným surrealismem byl **Joseph Cornell** (1903–1972), který se proslavil především svými díly „*Boxes*“, neboli krabicemi. Tyto krabice představují prostory plné rozmanitosti, naplněné jak známými, tak méně obvyklými předměty. Cornell, stejně jako mnoho jiných surrealistických umělců, rád procházel blešími trhy, výprodeji a sbíral veteše, které následně integroval do svých děl. Tyto krabice jsou bohaté na vzpomínky spojené s divadlem, přírodou, uměním, hudbou a literaturou. Mezi předměty, které v nich najdeme, patří výstřižky z map, fotografie, klíče, mušle, a dokonce i vycpaní ptáci – zkrátka vše, co si lze představit. Krabice, většinou dřevěné a zasklené, jsou esteticky aranžované a vizuálně připomínají vitríny s exponáty. Příkladem jeho díla je „*Hotel de l’Océan*“ (1959/60), což je dřevěná krabička obsahující různé předměty, jako je hliněná dýmka, kostka z dětské stavebnice s obrázkem slona a poštovní známka. Dalším příkladem je dílo „*Portrét*“ (1942), kde je na dřevěné krabici umístěn portrét mladého chlapce uprostřed koláže menších portrétů, vytvořených z různých materiálů, jako je dřevo, kov, sklo a zrcadlo.⁶⁹

3.1.4 DRUHÁ POLOVINA 20. STOLETÍ

V Paříži se v 50. letech 20. století rozšířil umělecký směr nazývaný **Informel**, který se odlišoval od systematické tvorby založené na geometrii a matematickém pořádku. Nahradil pevné formy volnou tvorbou, zdůrazňoval skvrny a linie, jež vyjadřovaly vnitřní prožitek umělce. Tento proces tvorby byl spontánní, vyjadřující se prostřednictvím umělcovy intuice, přičemž kompozice nebyla prioritou. Divák byl vyzván, aby dílu porozuměl a vcítil se do něj. Představitelem Informelu pracujícím s odpadovým materiálem byl **Jean Dubuffet**, který v roce 1954 vytvořil 24 sošek pomocí těchto materiálů. Celý soubor je známý jako „*Malé sochy ohroženého života*“ (1954), mezi nimi vyniká 1,2 metru vysoká soška nazvaná „*Grouloulou*“, vyrobená z novinového papíru. Další sošky byly

⁶⁸ ŠAMŠULA, Pavel a HIRSCHOVÁ, Jarmila. Průvodce výtvarným uměním IV. 3. vyd. Pomocné knihy pro učitele a žáky (Albra). Úvaly: Albra, 2006, s. 86.

⁶⁹ RUHRBERG, Karl, WALTHER, Ingo F. (ed.). Umění 20. století: [malířství, sochařství a objekty, nová média, fotografie]. V Praze: Slovart, 2011, s. 464–465.

vytvořeny například z kapesníků, dřevěného uhlí, střepů, zbytků šňůr nebo částí automobilů.⁷⁰

V 60. letech se odpadové materiály využívaly v **akčním umění**, tj. umělecký směr, který se zaměřuje na pohyb a aktivní zapojení umělce přímo do tvorby. Je charakterizováno fyzickou interakcí umělce s médii a prostředím, často za účelem vyvolání emocionálního dojmu u diváka. Odpadky byly součástí happeningů, což jsou spontánní akce, kdy je důraz kladen na prožitek diváka a komunikaci s publikem. Umělec je často součástí prostředí, ve kterém se událost odehrává, a divák je pozván k aktivní účasti nebo reakci. Příkladem happeningu je dílo Allana Kaprowa „*Yard*“, jedná se o umělcem naplněný dvůr starými pneumatikami. Kromě jejich sledování po nich mohli diváci i chodit. Další formou akčního umění byla performance neboli činnost autora, do které divák nijak nezasahuje, ale pouze ji pozoruje.⁷¹

Obrázek 6 Allan Kaprow: Yard⁷²

V Itálii tou dobou umělci reagovali na ekonomickou a hospodářskou válku hnutím **Arte povera** („chudé umění“), ve kterém kombinují dražší materiály s obyčejnými,

⁷⁰ Odpad v umění. Online, Bakalářská práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2020. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ttf29d/STAG92639.pdf>.

⁷¹ Odpad v umění. Online, Bakalářská práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2020. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ttf29d/STAG92639.pdf>.

⁷² KAPROW, Allan. Yard. Online. In: Allankaprow. Dostupné z: http://allankaprow.com/about_reinvention.html.

přírodními a levnějšími. Jedním ze zástupců je Michelangelo Pistoletto. Jeho dílo „Zbytky“ obsahuje sochu sedícího Buddha na hromadě starého oblečení a elektrických spotřebičů.⁷³

Obrázek 7 Michelangelo Pistoletto: *Zbytky*⁷⁴

Další skupinou vznikající v 60. letech v Paříži je **Nový realismus**. Robert Rauschenberg byl jedním z hlavních umělců ovlivňujících tento směr, a to zejména díky jeho práci s odpadovým materiálem. Nový realismus se nesnaží o nové zobrazení skutečnosti, ale o nové přístupy k umění. Umělci vraceli průmyslovým výrobkům jejich originalitu a uměleckou hodnotu. Tento směr se inspiroval dadaismem a surrealismem. Sochař César Baldaccini se přidal k novým realistům, když začal pracovat se železným šrotem. Inspirován Piccasem, začal v druhé polovině padesátých let vytvářet skulptury a abstraktní plastiky ze svařeného kovového šrotu. V roce 1960 objevil nový americký lis na vraky aut, což ho inspirovalo k vytváření kompresí – slisovaných bloků aut a karoserií, které symbolizovaly novou realitu a moderní technologie. Příkladem je dílo „Ricard“ (1962), což je jedna z jeho kompresí, vytvořená ze slisovaných karoserií automobilů.⁷⁵

⁷³ Odpad v umění. Online, Bakalářská práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2020. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ttf29d/STAG92639.pdf>.

⁷⁴ PISTOLETTO, Michelangelo. Zbytky. Online. In: Leapleapleap. 2010. Dostupné z: <https://www.leapleapleap.com/2010/06/on-public-memory/artist-michelangelo-pistoletto/>.

⁷⁵ Odpad v umění. Online, Bakalářská práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2020. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ttf29d/STAG92639.pdf>.

Postupem času a vlivem těchto a dalších uměleckých směrů se vyvinul dnešní **Trash art**, což je umělecký směr, který využívá odpadové materiály jako hlavní zdroj pro tvorbu. Umělci pracující v tomto stylu sbírají materiály z kontejnerů, popelnic, skládek nebo vrakovišť a pak je transformují do uměleckých děl jako jejich předchůdci. Na rozdíl od nich trash art často reaguje na konzumní společnost a ekologické problémy.

Motivace umělců pro výběr odpadu jako základního prvku je různá, včetně zájmu o historii předmětu, jeho vzhled, nebo ekonomickou dostupnost. Trash art využívá odpadu v dílech pro zdůraznění materiálu a vzhledu, avšak tvorba může obsahovat i určitou myšlenku. Jedním z představitelů trash artu je Artur Bordalo, který pracuje s materiálem nalezeným na ulicích. Vytváří z něj monumentální díla, především se zaměřením na zvířecí témata. Jeho práce jsou umístěny na různých vertikálních plochách, jako jsou budovy a ploty, a vytváří je přímo na místě, kde odpad našel. Používá materiály, jako jsou staré kabely, pneumatiky a plechy, které následně upravuje barevnými spreji. Jeho práce, které lze chápat jako formu pouličního graffiti, obsahují ekologický podtext a reflektují vliv lidské konzumní činnosti na přírodu a okolní prostředí. Bordalo se zajímá nejen o samotný vzhled materiálu, ale také o jeho historii a vztah k okolnímu prostředí.⁷⁶

Obrázek 8 Bordalo: *Bee*⁷⁷

⁷⁶ Odpad v umění. Online, Bakalářská práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2020. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ttf29d/STAG92639.pdf>.

⁷⁷ BORDALO II. Bee. Online. In: Getlisbon. 2020. Dostupné z: <https://getlisbon.com/discovering/bordalo-ii-in-lisbon/>.

3.2 ODPADOVÉ MATERIÁLY V ČESKÉM VÝTVARNÉM UMĚNÍ

3.2.1 ČEŠTÍ UMĚLCI Z HISTORIE

Výraznou českou umělkyní pracující s odpadovým materiálem byla **Věra Janoušková** neboli „smetištní sochařka“, jak se sama označovala. Inspirovala se raným kubismem, ale zároveň se zařadila mezi proudy nového realismu a nové figurace. Nikdy se však s žádným směrem plně neztotožnila a vytvořila si vlastní, nezaměnitelný styl. Tvořila z kovů, sádry, osinkocementu, typické jsou pro ni nalezené smaltované předměty, které následně s autogenem svařovala do originálních soch. Kromě soch vytvářela různé koláže.⁷⁸ Například její kolážové dílo „*Odyssea*“ (1948) se skládá z látkových útržků, které byly našity na starou deku. Tento obraz byl inspirován textilními kolážemi Rogera Bissière.⁷⁹ Její tvorba je komplexní, s humorem i s temnějšími tóny, kdy reflektuje bezútěšnost 70. a 80. let. Její dílo je dodnes ceněno pro originalitu, humor a hluboké vnímání světa.⁸⁰

Obrázek 9 Věra Janoušková: *Odyssea*, 1948⁸¹

⁷⁸ Věra Janoušková. Online. Artalk. 2011. Dostupné z: <https://www.artalk.cz/news/tz-vera-janouskova>.

⁷⁹ Věra Janoušková. Online. Artlist. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/vera-janouskova-1194/>.

⁸⁰ Věra Janoušková. Online. Artalk. 2011. Dostupné z: <https://www.artalk.cz/news/tz-vera-janouskova>.

⁸¹ JANOUŠKOVÁ, Věra. *Odyssea*. Online. In: Secondaryachieve. 2022. Dostupné z: <https://secondaryarchive.org/artists/vera-janouskova/>.

Recyklované materiály oslovily také **Karla Nepraše**, ten se nejprve věnoval kresbám, až poté objevil asambláže, na které využíval převážně technický odpad, jako jsou trubky, hadičky a stavební materiály, aby vytvořil halucinační a futuristické obrazy, které zobrazují lidskou existenci v groteskním světle. Jeho díla byla ovlivněna jak Franzem Kafkou, tak dadaistickým hnutím, které zastávalo podobný postoj k umění jako Neprašova skupina Šmidrové. Sochy často evokovaly absurditu a groteskní směšnost lidského života a byly ztvárněny jako skelety či tvorové z jiných planet. Navzdory tomu, že se jeho práce prolínala s undergroundovým hnutím a dadaismem, měla také sci-fi prvky a představovala možnou budoucnost. Jeho sochy z cyklu „*Moraa*“ a plastika „*Velký dialog*“ z roku 1966 jsou pokládány za vrcholná díla českého sochařství té doby. Spojuje drátěné prvky tak, že vytváří bizarně zkreslené tvary, ve kterých je původní materiál téměř nerozpoznatelný.⁸²

Obrázek 10 Karel Nepraš: *Velký dialog*, 1966⁸³

Patří sem také umělci českého informelu, Vladimír Boudník a Aleš Veselý. **Vladimír Boudník** (1924-1968) ve své práci kladl důraz na aktivní účast diváka, přičemž umělec funguje spíše jako průvodce mezi dílem a divákem. Boudník se zaměřoval na manipulaci s různými skvrnami a fleky, které využíval buď jako výchozí bod, ze kterého vycházel s dalším tvůrčím procesem, nebo je ponechával jako samostatné dílo bez dalších úprav.

Ve svém pojetí definoval skvrny a fleky jako negativní jevy spojené s nečistotou a nepořádkem, které jsou obvykle vnímány jako něco, co je třeba odstranit. Boudník začal

⁸² Karel Nepraš. Online. Artlist. 2014. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/karel-nepras-877/>.

⁸³ NEPRAŠ, Karel. Velký dialog. Online. In: Artlist. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/dila/velky-dialog-8428/>.

svou kariéru prací v průmyslu, což mu poskytlo zkušenosti s tiskařským lisem a přístup k průmyslovému odpadu. Využíval různé materiály, jako jsou plechy a kovové piliny, které transformoval do matric pro svou experimentální grafiku. Jeho tvorba se postupně vyvíjela od práce se suchou jehlou k aktivní grafice, kde využíval odpadový materiál z továrny jako svůj hlavní prostředek vyjádření. Tyto materiály zahrnovaly různé výřezy, kousky hadrů a provázků, které Boudník fixoval a zpracovával do barevných děl pomocí laku.⁸⁴

Taktéž **Aleš Veselý** vytvářel díla z plechu, textilie a starých ráků, která spojoval lakem a vypaloval let lampou, čímž zdůrazňoval jejich hrubost a autentičnost. Hlavními motivy jeho děl se staly ostny a bodce, které vystupují z jeho objektů, ale i pukliny připomínající otevřené rány. Tyto práce, které autor nazval „Stigmatické objekty“ byly částečně zničeny a zároveň zcela proměněny, takže i přes svou syrovost působí jako starobylé a vzácné relikvie. Jeho pozdější „Enigmatické objekty“ či Enigmata, která připomínají náboženské či válečné korouhve díky své symetrii, vertikálnímu členění a zlacení. Významným dílem Aleše Veselého je socha nazvaná „Židle – Usurpátor“ z roku 1964. Tato socha představuje zobrazení židle, která zdůrazňuje symboliku temné síly a moci. Tento kus umění zaujal kritiky natolik, že za něj A. Veselý získal v roce 1965 Cenu kritiky na IV. bienále v Paříži.⁸⁵

3.2.2 ČEŠTÍ UMĚLCI SOUČASNOSTI

Co se týče současného českého umění, nejvýraznějším z umělců je **Křištof Kintera**, jehož tvorba lze považovat za zábavné hodnocení dnešního konzumního, globalizovaného a příliš technologicky orientovaného světa. Tento styl kritiky společnosti, který často využívá humor, nás zároveň upozorňuje na temnější aspekty a možné důsledky moderní doby.⁸⁶ Již v raných dílech, jako je domácí mazlíček z lakovaného laminátu – „To“ (1996), ukázal svůj talent k propojení vlastního života s fiktivními postavami a předměty, čímž zaujal diváky a

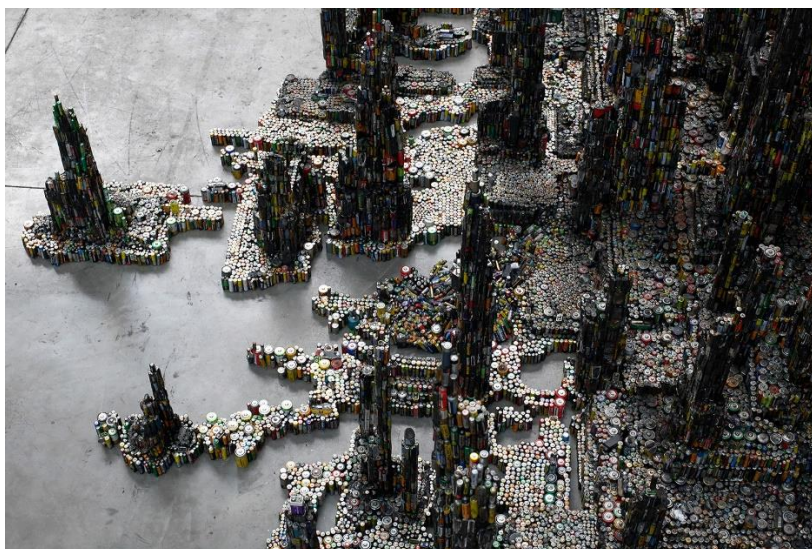
⁸⁴ Vladimír Boudník, skvrna a odpad. Online. Poli5 - polní zápisník. 2012. Dostupné z: <https://www.polipet.cz/zapisnik/vladimir-boudnik-skvrna-odpad/>.

⁸⁵ Aleš Veselý. Online. Artlist. 2009. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/ales-vesely-1207/>.

⁸⁶ LINDAUROVÁ, Lenka. Křištof Kintera. Online. Artefin. Dostupné z: <https://www.artefin.cz/autori/kristof-kintera/>.

vtáhl je do svých myšlenkových světů. Spojení svého vlastního života s fiktivní postavou je tématem, které Kintera rozvíjí i ve svém dalším díle „*Plumbař*“ z let 1995–1998.⁸⁷

Krištof Kintera má nespočet děl, při kterých využíval odpad, převážně technického rázu. Mezi nejvýznamnější kompozice patří například „*Out of Power Tower*“ (2018–2019), město z tužkových baterií, které sarkasticky komentuje závislost na technologiích, „*We All Want to be Cleaned*“ (2017), vertikální uspořádání starých praček na sobě, „*Nervous Trees*“ (2013), pohyblivé stromy z kovu a plastů, které znepokojivě napodobují život, „*Demon of the Growth II*“ (2013–2014), monumentální instalace z plastových míčů, která evokuje hrozbu nekontrolovaného růstu, nebo „*My Light is Your Life*“ (2009), pětimetrová socha boha ze starých světel a kabelů.⁸⁸ Většina Kinterových děl je technicky náročná a interaktivní, často se pohybují, komunikují, kouří nebo jiskří. Autor se pečlivě věnuje nejenom jejich vzhledu, ale i funkčnosti, sdělení a mechanice.⁸⁹

Obrázek 11 Krištof Kintera: *Out of power tower*, 2018–2019⁹⁰

⁸⁷ Krištof Kintera. Online. Artlist. 2005. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/kristof-kintera-187/>.

⁸⁸ Work. Online. Krištof Kintera. Dostupné z: <https://kristofkintera.com/all-work.htm>.

⁸⁹ Krištof Kintera. Online. Artlist. 2005. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/kristof-kintera-187/>.

⁹⁰ KINTERA, Krištof. *Out of power tower*. Online. In: Kristofkintera. Dostupné z: <https://kristofkintera.com/pages-work/out-of-power-tower.htm>.

Obrázek 12 Krištof Kintera: *Demon of the Growth II*, 2013–2014⁹¹

Od technického odpadu k plastu, přední postavou v oblasti „PET art“ umění v Čechách je umělkyně **Veronika Richterová**, která se po dlouhou dobu zabývá prací s recyklovanými PET láhvemi. Z těchto plastových lahví dokáže vytvářet úžasné objekty, zejména rostlinných a živočišných motivů. Úspěšně realizuje projekty spojující volné umění a design, v roce 2023 instalovala kolekci obrovských plastových lustrů v kavárně Café Savoy v Praze na Smíchově.⁹²

Kromě PET art plastik a světel vyrábí mozaiky z rozbitého nádobí, textilní koláže, smalty, ale také malby, kterým ze starých prken konstruuje rámy.⁹³

Její tvorba reflektuje respekt k přírodě a materiálům. Veškeré materiály pro svá díla získává z plastového odpadu mainstreamové společnosti, který dokáže proměnit v jedinečné objekty a instalace barevností i tvarem.⁹⁴

⁹¹ KINTERA, Krištof. *Demon of the Growth II*. Online. In: Kristofkintera. Dostupné z: <https://kristofkintera.com/pages-work/demon-of-growth2.htm>.

⁹² Veronika Richterová. Online. Arto.to galerie. Dostupné z: <https://arto.to/umelci/veronika-richterova/>.

⁹³ Dílo. Online. Veronika Richterová. Dostupné z: <https://www.veronikarichterova.com/dilo/>.

⁹⁴ Veronika Richterová. Online. Arto.to galerie. Dostupné z: <https://arto.to/umelci/veronika-richterova/>.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. VÝTVARNÉ NÁMĚTY S VYUŽITÍM ODPADOVÉHO MATERIÁLU

Již od čtvrtého ročníku absolvuji své praxe v jedné a té samé třídě na 21. Základní škole v Plzni, kde jsem velmi spokojená jak s přístupem paní učitelky, tak se spoluprací žáků. Právě pro tyto žáky jsem připravila výtvarné náměty s využitím odpadového materiálu.

4.1 SPECIFIKA ŠKOLY A TŘÍDY

Jedná se o základní školu s 823 žáky, kteří jsou rozděleni na první a druhý stupeň celkově do 32 tříd. ŠVP školy nese název „Brána jazyků otevřená“ a jak už toto pojmenování napovídá, je zde kladen důraz na výuku jazyků. Časová dotace pro výtvarnou výchovu a pracovní činnosti je zde 2 hodiny týdně, zatímco anglický jazyk je zde vyučován třikrát až čtyřikrát za týden, to samé platí od šesté třídy pro francouzštinu nebo němčinu. Dále nabízejí bilingvní výuku ve vybraných třídách a různé zkoušky jako je například Cambridge. Kromě skvěle rozšířeného jazykového programu se tato škola pyšní moderním vybavením tříd, které zajišťuje inovativní přístupy k výuce. Nechybí zde ani pestrá nabídka mimoškolních aktivit pro další rozvoj nadaných žáků ať už ve sportu, hudbě, tanci nebo právě výtvarné výchově.⁹⁵

Třída 5. A je třída běžného typu, tvoří ji 25 žáků (15 dívek a 10 chlapců), z nichž 1 je cizinec (VNM). 6 dětí má speciální vzdělávací potřeby:

Tři žáci mají z PPP Plzeň diagnostikovanou SPU – dyslexie, dysgrafie, ADHD (2. stupeň podpůrných opatření). Tito žáci se vzdělávají dle ŠVP „Brána jazyků otevřená“ a plní beze zbytku výstupy dané RVP. Mají dílčí úlevy v českém jazyce (krácení zadané práce, diktát formou doplňovačky, k dispozici přehledy učiva, dopomoc při písemném zadání práce – čtení textu, kontrola pochopení zadání práce, individuální vedení či ukázka směru v úvodu práce). V hodnocení je využíváno formativní hodnocení, v případě nevydařené práce je práce nehodnocena, popř. je umožněna ústní oprava se zdůvodněním pravopisných jevů (práce s chybou). V matematice je poskytována dopomoc při čtení a pochopení zadání slovních úloh, taktéž bývá poskytována dopomoc při kontrole řešení v geometrii či rozfázování postupu. V naukových předmětech je určen jeden zdroj získávání informací (tištěné poznámky k učivu – stručné výpisky).

⁹⁵ Informace o škole. Online. 21. ZŠ Plzeň. Dostupné z: <https://www.21zsplzen.cz/o-skole/informace-o-skole>.

Jedna žákyně má pedagogicko-psychologickou poradnou diagnostikováno nadání v oblasti logické složky myšlení, avšak současně je nutná speciální péče v ČJ z důvodu SPU (dyslexie) – viz výše popsána práce s dětmi s SPU (2. stupeň podpůrných opatření). Dívka je rozvíjena speciálně zadávanou doplňkovou nadstandardní prací, která je cílena na témata z okruhu dívčina zájmu (matematická logika, šifry, rébusy, vesmír, přírodní společenstva, světové unikáty). Žákyně má založené sběrné portfolio.

Dvě žákyně mají na základě vyšetření v PPP Plzeň diagnostikovány hraniční rozumové schopnosti (2. stupeň podpůrných opatření). Na doporučení má jedna z dívek snížené výstupy ŠVP dle RVP, druhá z dívek má snížený pouze obsah učiva při zachování výstupů. Žákyním jsou poskytovány všechny úlevy jako dětem s SPU. Dívky mají navíc upravená některá zadání práce (nižší obtížnost dle úpravy v ŠVP), individuální dopomoc v hodinách, úlevové hodnocení, stálé dodávání jistoty během školní práce, pomoc v budování sociálních vazeb.

Ve třídě panuje soudržné a pozitivní klima, děti si vzájemně vytvářejí pocit bezpečí a spolupráce. Děti nesou vysoké sociální a morální hodnoty, proto i řešení dílčích krátkodobých problémů a neshod není složité, zatím vždy vedlo k původní vztahové rovnováze. Žáci s doporučenou speciální péčí jsou ve třídě dobře vázání a mají své pevné místo v menší skupince dětí.⁹⁶

4.2 CHARAKTERISTIKA A CÍLE VÝTVARNÝCH NÁMĚTŮ

Ve svých námětech se snažím o oživení hodin výtvarné výchovy prostřednictvím netradičního využití odpadových materiálů. Záměrně jsem vybrala materiály, které žáci běžně nevyužívají nebo materiály, s nimiž zkušenost již mají, ale obohacuji je o nové techniky. Mým cílem je zajistit, aby výtvarná výchova nebyla rutinní opakování práce se čtvrtkou papíru a barvami, ale aby žáky inspirovala a naučila je něco nového.

Hlavní myšlenkou mých výukových plánů bylo ukázat dětem, že je možné odpadky z kontejnerů dále využívat a proměňovat je v zajímavá umělecká díla. Společně s tím rozvíjet jejich kreativitu a zároveň je učit odpovědnému přístupu k životnímu prostředí a recyklaci. Dále jsem se ve výuce zaměřila na celkovou procesualitu, která umožňuje žákům sledovat transformaci odpadu v umění během tvorby. Součástí bylo zařazení experimentu

⁹⁶ NĚMEJCOVÁ, Pavla, učitelka základní školy [ústní sdělení]. Plzeň, 26.2.2024

do jednoho z námětů, kdy v hodině nevznikl žádný hmotný výrobek, ale důraz byl kladen spíše na pozorování a vnímání daného materiálu. U zbylé většiny výtvorů jsem se soustředila na prostorovou tvorbu, aby žáci nepracovali pouze s plošnými výtvary.

Posledním cílem bylo zajistit snadnou dostupnost materiálů. Aby pro vyučující, popřípadě žáky bylo jednoduché obstarat potřebné objekty do výuky. Během své měsíční praxe jsem sháněla materiály sama, s více času bych zapojila do procesu sběru i žáky, například organizováním společné procházky.

4.3 ORGANIZACE VÝTVARNÝCH NÁMĚTŮ

Každou odučenou hodinu jsem koncipovala tak, aby byla inspirována dílem umělce, který pracoval s danou technikou nebo materiálem, a zároveň, aby se vyučování ve většině případů prolínalo s tématem třídění a recyklace specifického odpadu. Samotným umělcem, jeho dílem nebo životním prostředím jsme se s žáky zabývali vždy na začátku hodiny nebo v závěru.

4.4 REALIZACE VÝTVARNÝCH NÁMĚTŮ

4.4.1 MOJE PLANETA (REALIZOVÁNO)

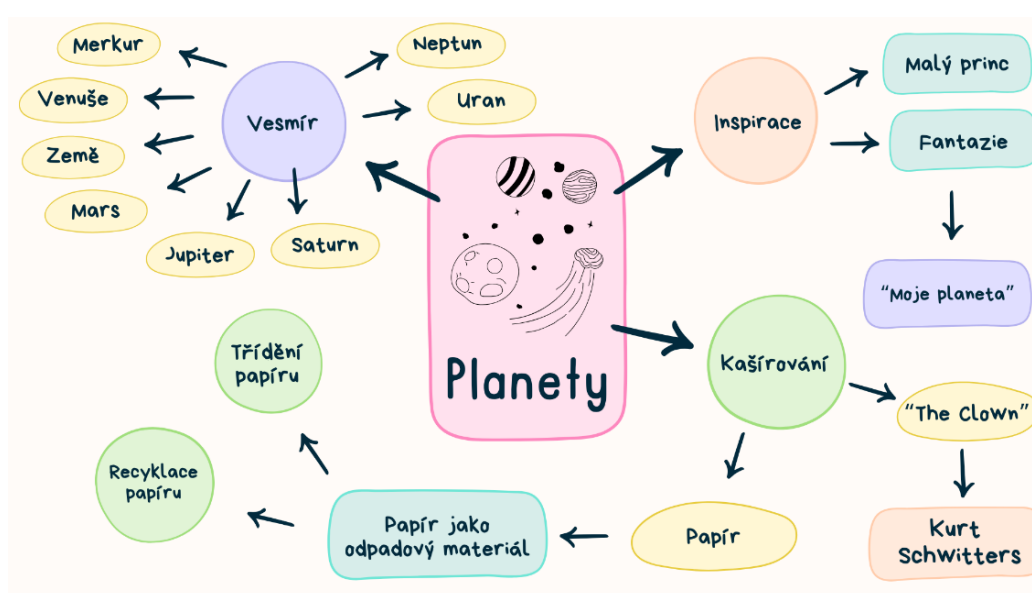
Námět hodiny: planeta vytvořena z papírových odpadových materiálů

Cílová skupina: 5. ročník

Časová dotace: 3 hodiny

Inspirační východiska úkolu (oblast umění, kultury, přírodních věd atd.): Kurt Schwitters „*The Clown*“, Malý princ – planety, kašírování

Obrazově-pojmová mapa (fotografie, klíčová slova = koncepty) – vzdělávací obsah

Obrázek 13 Obrazově-pojmová mapa: „Moje planeta“ (Vytvořena na stránkách <https://www.canva.com/>.)

Cíle vyučovací hodiny:

Žák ovládá techniku „kašírování“.

Žák zhotoví planetu na základě své fantazie.

Žák vysvětlí, jaký papír patří do kontejneru na recyklaci.

Očekávané výstupy dle RVP ZV:

VV-5-1-01 při vlastních tvůrčích činnostech užívá prvky vizuálně obrazného vyjádření; porovnává je na základě vztahů

VV-5-1-03 nalézá vhodné prostředky pro vizuálně obrazná vyjádření vzniklá na základě vztahu zrakového vnímání k vnímání dalšími smysly; uplatňuje je v plošné, objemové i prostorové tvorbě

VV-5-1-05 porovnává různé interpretace vizuálně obrazného vyjádření a přistupuje k nim jako ke zdroji inspirace

Pomůcky: misky, noviny, papír, hladká mouka, voda, nafukovací balóčky, tempery, provázek

Fáze výtvarného úkolu

Motivace a formulace zadání:

1. Motivační rozhovor na téma: Co když vesmír není prozkoumán celý. Kladené otázky na začátku hodiny: „Co když neznáme všechny planety? Kdybyste si mohli vymyslet svoji vlastní planetu, kde byste žili, jak by vypadala? Co by tam všechno bylo?“

2. Ukázka planetek z knihy „Malý princ“ pro inspiraci a motivaci.

3. Formulace zadání: Představte si, že máte možnost vymyslet zcela novou planetu pomocí vaší fantazie. „Jak by taková planeta vypadala?“. Na zhotovení jejího návrhu dostanete pouze nafukovací balóček, mouku, vodu a novinový papír. Využijeme techniku kašírování. Schválně zdali sami zjistíte, v čem tato technika spočívá, když vám ukážu dílo Kurta Schwitterse „*The Clown*“, v němž ji využíval.

Průběh realizace činnosti:

Úvodem hodiny byla diskuse o vesmíru, především o tom, co už žáci znali (Co je to planeta? Jaké známe planety?). Od již nabytých vědomostí jsme se přesunuli k badatelství, konkrétně k otázce „Co když jsou ještě ve vesmíru další dosud neobjevené planety?“. Většina dětí kroutila hlavou, že si nemyslí, že by ve vesmíru ještě nějaké další planety byly. Načež jsem reagovala takto: „A kdybyste si mohli vymyslet svoji planetu, jak by vypadala? Co by tam všechno bylo?“. Žáci se začali hlásit a vyprávět o svých planetách. Po jejich vyslechnutí jsem jim ukázala planety z Malého prince pro inspiraci, jelikož jsme den před tím společně četli úryvek z této knihy. A jak planety budeme tvořit? Žáci nejprve sami zjišťovali, jak se při technice „kašírování“ postupuje dle fotografie díla K. Schwitterse (umělce jsem dětem pouze okrajově představila spíše pro zajímavost nežli jako potřebné učivo do 5. ročníku). Když na to přišli, doplnila jsem postup o podstatné informace a následovala příprava pracovních míst.

Mezitím co žáci shlukovali lavice do skupin a připravovali svá pracovní místa, rozdaly jsme s paní učitelkou potřebné pomůcky (kyblíky, lžice, noviny, balónky) a do kyblíků nalily vodu a vysypaly hladkou mouku. Poté si žáci hmotu sami ve skupině namíchali a nafoukli balónky. Jakmile byla u všech skupin hmota připravena ve vhodné podobě, všechny balónky zavázané a rukávy vyhrnuté, názorně jsem ukázala techniku „kašírování“ tak, aby na ni viděli všichni (namočení kousků novin do hmoty a následné nalepení na balónek). Ukázala jsem, přibližně jak velké kousky novin by na balónek měli lepit. Sdělila jsem žákům, že by měli dát alespoň 2–3 vrstvy, aby byla jejich planeta dostatečně pevná a také to, ať pod vrstvu novin zabudují provázek na zavěšení, což jsem také předvedla. Následně jsem je nechala pracovat a obcházela pouze žáky, kteří potřebovali poradit nebo jim novinový papír odstával. Postupně jsme s paní učitelkou kontrolovaly, aby všechny skupiny měli dostatek hmoty. Když většina žáků dokončovala 2. nebo 3. vrstvu, nabídla jsem jim, že zdali mají zájem, mohou si na planetkách vytvořit různé výrůstky, krátery nebo prstence. Někteří to vyzkoušeli, jiní nechali svoji planetu jednoduše kulatou.

Další týden jsme planety barvili, propíchlí balónky a po zaschnutí vyvěsili výrobky jako výzdobu třídy do oken. Na úplný závěr těchto hodin jsme vedli rozhovor na téma třídění a recyklace papíru. Vysvětlili jsme si, že do kontejneru na recyklaci patří čistý papír, noviny, časopisy, kartonové krabice a podobné materiály, a naopak že tam nepatří papír mastný nebo znečištěný, papírové obaly od potravin, papírové kapesníčky atd. Pozitivní dopady třídění papíru bylo dalším z témat, kdy jsme diskutovali o tom, jak recyklace pomáhá chránit lesy, snižuje spotřebu vody a energie potřebné k výrobě nového papíru.

Reflexe a hodnocení: Tento námět splnil má očekávání, žáci vyzkoušeli novou výtvarnou techniku, kterou před tím ještě nedělali, zároveň zapojili svoji fantazii a předchozí vědomosti o planetách a vesmíru, které zajistily provázání učiva s přírodovědou. Kromě již nabytých vědomostí, získali žáci poznatky nové, konkrétně o papíru, jeho třídění a recyklaci. Získali nejen nové informace, ale také dovednosti při kašírování. Hodinu bych neměnila, pouze mi napadlo přidat k planetkám ještě výrobu obyvatel vesmíru, které by tvořili například z alobalu nebo opět kašírováním.

Fotodokumentace z realizace:

Obrázek 14 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)

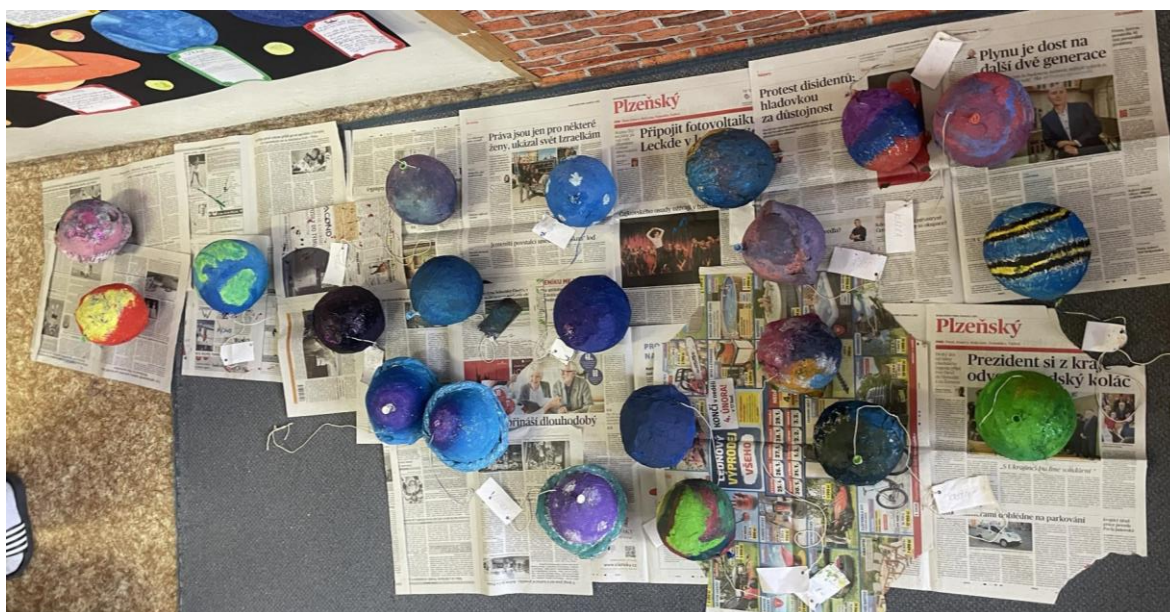
Obrázek 15 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)

Obrázek 16 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)

Obrázek 17 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)

Obrázek 18 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)

Obrázek 19 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)

4.4.2 BAREVNÉ SPEKTRUM ODPADU (REALIZOVÁNO)

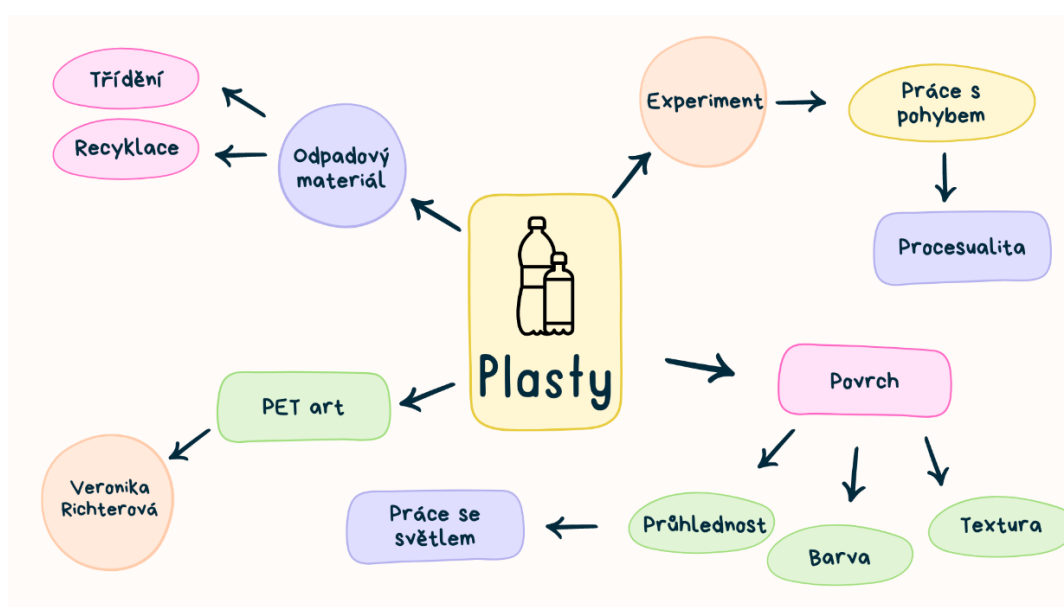
Námět hodiny: prosvěcování barevných plastů

Cílová skupina: 5. ročník

Časová dotace: 1 hodina

Inspirační východiska úkolu (oblast umění, kultury, přírodních věd atd.): Veronika Richterová – lampy a lustry

Obrazově-pojmová mapa (fotografie, klíčová slova = koncepty) – vzdělávací obsah

Obrázek 20 Obrazově-pojmová mapa: „Barevné spektrum odpadu“ (Vytvořena na stránkách <https://www.canva.com/>.)

Cíle vyučovací hodiny:

Žák prosvítí barevné plasty na různé druhy povrchu (čtvrťka, lavice, zeď atd.).

Žák popíše vzniklé barvy, tvary a zajímavosti povrchů.

Žák vyjmenuje 5 produktů vyrobených z plastu.

Očekávané výstupy dle RVP ZV:

VV-5-1-05 porovnává různé interpretace vizuálně obrazného vyjádření a přistupuje k nim jako ke zdroji inspirace

VV-5-1-06 nalézá a do komunikace zapojuje obsah vizuálně obrazných vyjádření, která samostatně vytvořil, vybral či upravil

Pomůcky: barevné plasty, mobilní telefon nebo baterka, čtvrtka papíru

Fáze výtvarného úkolu

Motivace a formulace zadání:

1. Hádanka: Odhalení odpadového materiálu, kterým se budeme v dané hodině zabývat. Diskuze na téma: Plast jako odpad.
2. Motivační ukázka díla Veroniky Richterové, umělkyně vyrábějící lustry a lampy z plastového odpadu.
3. Formulace zadání: Jaké asi vrhají lustry Veroniky Richterové světla a barvy? To je otázka, kterou se budeme v dnešní experimentální hodině zabývat. Nebudeme tvořit lustr ani jiné hmotné objekty jako jste zvyklí, ale zahrajeme si na pozorovatele a průzkumníky plastu, ale zároveň na umělce vytvářející digitální obraz.
4. Další motivací bylo zhotovení nejlepšího digitálního obrazu ve skupině.

Průběh realizace činnosti:

Žáci již z minulého týdne věděli, že se bude opět jednat o odpadový materiál, ale nevěděli konkrétně o který. V úvodu hodiny jsme vedli diskusi na téma odpady jako takové. Nejprve jsem se žáků ptala, jaké znají odpadové materiály. Po jejich vyjmenování následovala otázka: „Který z nich si myslíte, že se dnes vyrábí v největším množství?“. Žáci po nějaké době odpověděli plast, poté jsme se bavili o různých produktech, které se vyrábějí z plastu. Žáci jmenovali například součástky do aut, oblečení, hračky atd. Na konci úvodní části jsem žákům ukázala lustry a lampy vyrobené umělkyní Veronikou Richterovou. Společně jsme se zamysleli nad tím, jaká světla vrhají tyto plastové objekty. Sdělila jsem dětem, že se danou hodinu budeme experimentálně věnovat právě tomuto materiálu, zahrajeme si na průzkumníky i umělce s digitálními obrazy zároveň a budeme zkoumat jeho povrchy a barvy.

Žáci se rozdělili do skupin po 4–5, ve kterých dostali různě barevné a povrchem zajímavé kousky plastů (rozstříhané od vyučujícího). Před jejich rozdáním jsem žáky upozornila na ostré hrany plastu, aby věděli, že s nimi mají zacházet opatrně. Každá skupina

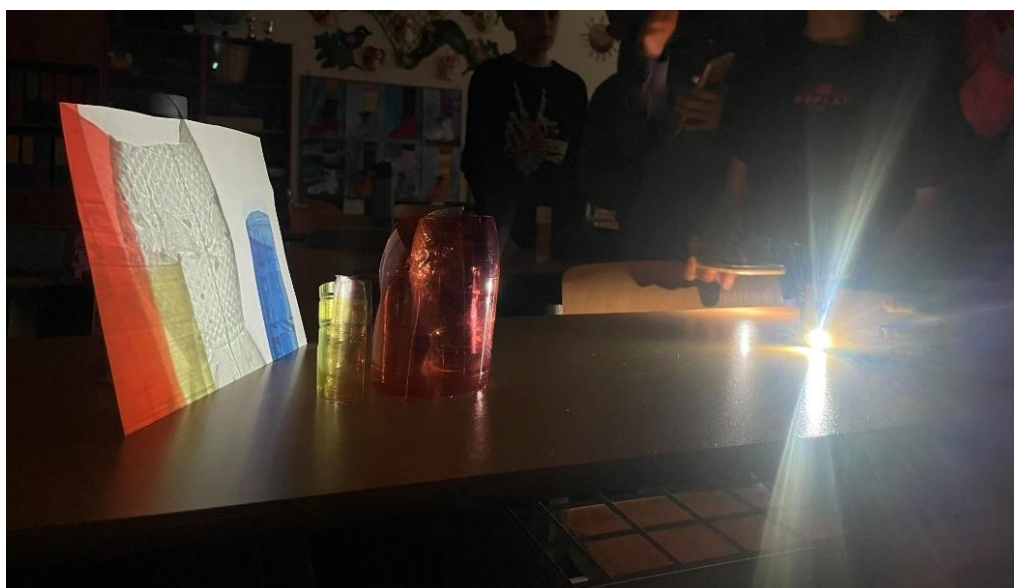
dostala čtvrtku papíru, na kterou budou barvy prosvěcovat a baterku použili ze svých telefonů. Cílem bylo prozkoumat tyto povrchy a barvy, prosvítit je na čtvrtku a jiné plochy. Nakonec tak vytvořit zajímavý digitální obraz. Nějaký čas se s tím žáci seznamovali a zkoumali, po chvíli ve skupinách vznikaly barevně zajímavé kompozice. Zapojili do tvorby také pohyb svítilny, který způsobil 3D efekt obrazu. Když už jsem viděla, že se do toho žáci dostali, zadala jsem ve skupinách úkol, a to připravit si jeden obraz, který odprezentují ostatním skupinám. Potom, co byli všichni připraveni, obešli jsme společně jednotlivé skupiny žáků sdělovaly, co v obrazech vidí. Jedna ze skupin si pro nás připravila dokonce i promítané divadelní představení.

Výuku jsme zakončovali rozhovorem na téma, co můžeme jako lidi dělat pro to, abychom byli šetrní k životnímu prostředí. Zmínila jsem, že Veronika Richterová našla plastovému odpadu další využití, co dalšího bychom s plastem měli nebo neměli dělat my? „Jak jinak by bylo možné ho využít?“ Žáci mluvili o tom, že bychom neměli plýtvat věcmi ani jídlem, dále o třídění odpadků, zálohovaných plastech, dalších příkladech využití těchto materiálů aj. Na úplný závěr jsme si společně hodinu zhodnotili a řekli, co nás překvapilo, bavilo a co bychom udělali jinak.

Reflexe a hodnocení:

Hodina s plasty se velmi vydařila, bylo vidět, že je to pro žáky něco nového. Sami jevíli zájem o focení obrazů do svých telefonů. Udělala bych jinak to, že bych si pro žáky připravila více úkolů nebo témat k tvorbě. Odhalení v úvodu hodiny bych zadala formou šifry nebo křížovky, aby to nebyla pouze hádanka. Dále by se při dalších hodinách daly použité plasty zužitkovat tak, že bychom je nastříhali do různých tvarů, nalepili na papír a vyráběli z nich mozaiky. Druhou variantou je vytisknutí jednoho z digitálních obrazů, který se skupině nejvíce líbil, a dozdobit ho samotnými kousky plastů.

Fotodokumentace z realizace:

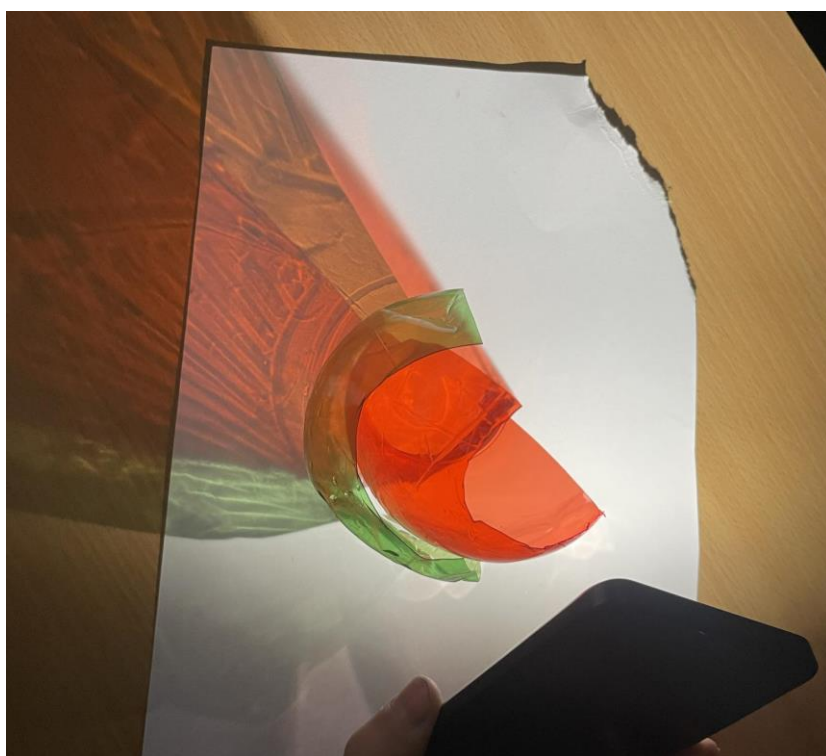
Obrázek 21 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)

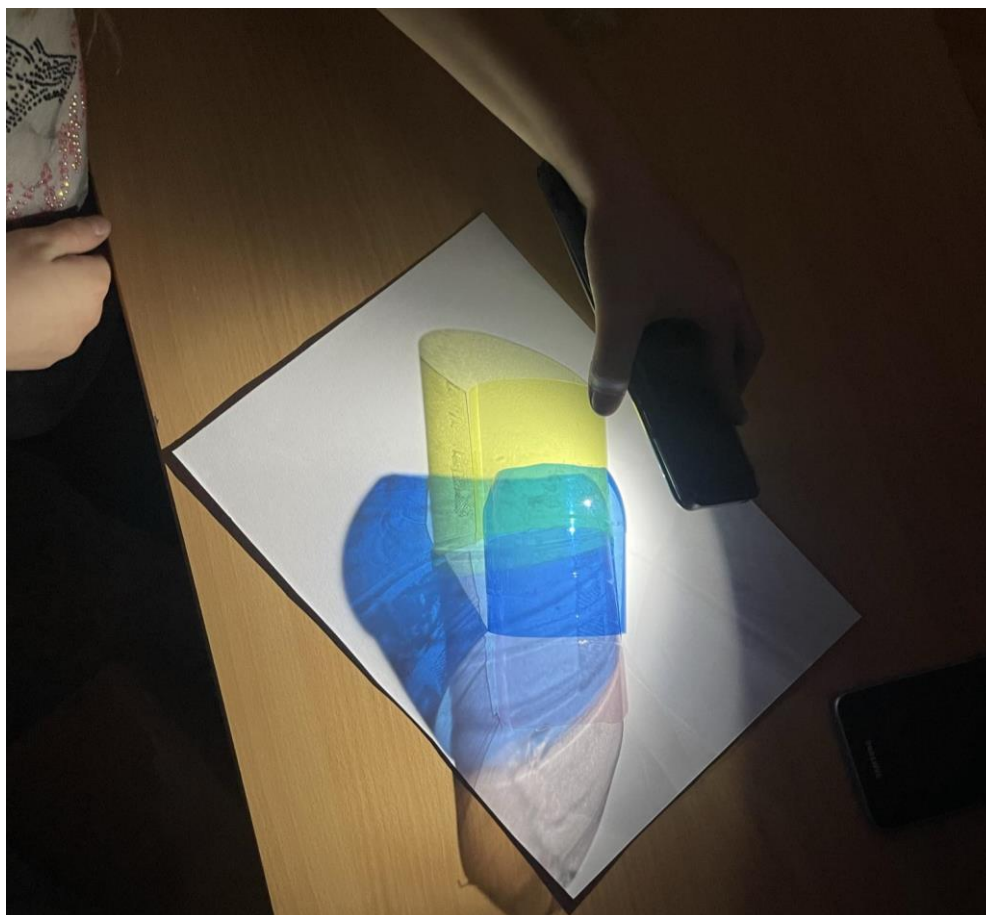
Obrázek 22 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)

Obrázek 23 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)

Obrázek 24 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)

Obrázek 25 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)

4.4.3 PAPIROVÉ MĚSTO (REALIZOVÁNO)

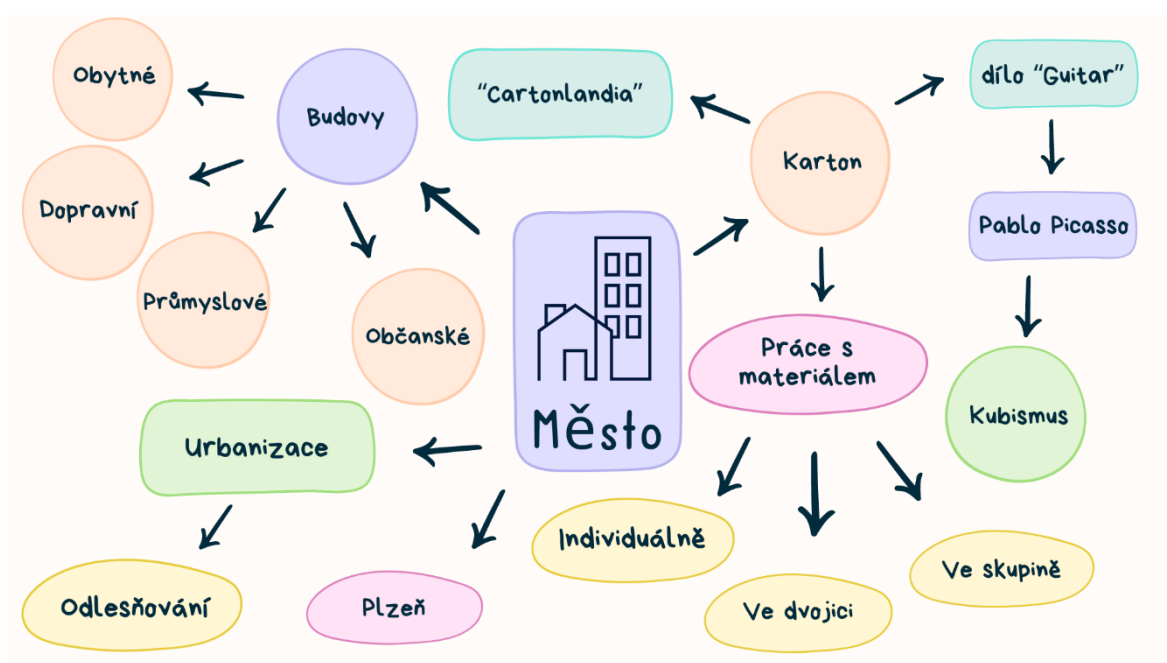
Námět hodiny: budovy vytvořené z kartonových krabic

Cílová skupina: 5. ročník

Časová dotace: 4 hodiny

Inspirační východiska úkolu (oblast umění, kultury, přírodních věd atd.): Pablo Picasso – „Guitars“, Ana Serrano – „Cartonlandia“

Obrazově-pojmová mapa (fotografie, klíčová slova = koncepty) – vzdělávací obsah

Obrázek 26 Obrazově-pojmová mapa: „Papírové město“ (Vytvořena na stránkách <https://www.canva.com/>.)

Cíle vyučovací hodiny:

Žák vyrobí pomocí stříhání, malování a lepení kartonové krabice stavbu.

Žák využívá odpadové materiály jako je např. karton, textil a dřívka od nanuků.

Žák vysvětlí pojmy „urbanizace“ a „odlesňování“.

Očekávané výstupy dle RVP ZV:

VV-5-1-02 při tvorbě vizuálně obrazných vyjádření se zaměřuje na projevení vlastních zkušeností

VV-5-1-03 nalézá vhodné prostředky pro vizuálně obrazná vyjádření vzniklá na základě vztahu zrakového vnímání k vnímání dalšími smysly; uplatňuje je v plošné, objemové i prostorové tvorbě

VV-5-1-04 osobitost svého vnímání uplatňuje v přístupu k realitě, k tvorbě a interpretaci vizuálně obrazného vyjádření; pro vyjádření nových i neobvyklých pocitů a prožitků svobodně volí a kombinuje prostředky

VV-5-1-05 porovnává různé interpretace vizuálně obrazného vyjádření a přistupuje k nim jako ke zdroji inspirace

Pomůcky: kartonové krabice, tempery, barevné papíry, lepidlo, tavná pistole, dřívka od nanuků, provázky, látky

Fáze výtvarného úkolu

Motivace a formulace zadání:

1. Formulace zadání: Představte si, že jsme projektanti a stavitelé nového města, každý z nás si navrhne alespoň jeden objekt. Nebudeme však budovat z tak velkého množství materiálu jako ostatní v dnešní době. Vyrobíme si město naopak z těch předmětů, které spousta lidí vnímá jako už nepotřebné a zbytečné. Z kartonových krabic, z kterými pracovali umělci již od kubismu, například Pablo Picasso ve svém díle „*Guitar*“.
2. Inspirací pro žáky je dílo „*Cartonlandia*“.
3. Motivací bylo vystavení celého městečka v hlavním prostoru u vchodu do školy.

Průběh realizace činnosti:

Výuka byla zahájena novým pojmem „urbanizace“, nejprve proběhl brainstorming ve dvojicích. Žáci si navzájem sdělovali význam tohoto slova. Následovala společná kontrola a vysvětlení, že urbanizace znamená rozrůstání městských oblastí a vznik nových budov. Dostali jsme se tak k cíli hodiny, kterým bylo vytvořit město z kartonů. „Jaké jsou ale následky takové urbanizace?“ Ve většině případů dochází ke zvýšenému provozu automobilů, k znečištění ovzduší a odlesňování, což je odstraňování lesů a přeměna lesních oblastí na jiné účely, jako jsou zemědělské plochy nebo městské zástavby. Abychom s žáky planetě naopak pomohli, využívali jsme opět odpadový materiál – kartonové krabice, textil,

dřevěné odpady. Na chvilku jsme nahlédli do kubistického umění Picassa (dílo „*Guitar*“), který s odpady pracoval již tenkrát.

Před samotným vyráběním se žáci inspirovali současným dílem od Any Serrany „*Cartonlandia*“. Poté jsem zadala úkol, žáci si nejprve určili, zdali budou pracovat sami, ve dvojici nebo ve skupině a vybrali si velikost krabice. Celá hodina byla o spolupráci žáků, o tom, aby každý z nich zhotovil stavbu nebo její část, a nakonec z toho vznikl jeden celek, na kterém se podíleli všichni společně. Výtvarná výchova pokračovala tak, že si každý tvořil na své budově. Já jsem obcházela žáky, chválila je, popřípadě jim radila, když byla třeba. Většina žáků pracovala individuálně na svém domě, ale vyskytlo se i pár spolupracujících dvojic.

První dvě hodiny jsme stihli stavby pouze nabarvit, další týden se dodělávaly detaily. Žáci ke konci přidělávali balkóny a terasy pomocí dřívěk od nanuků, šňůru na prádlo s využitím provázku, prádlo prostřednictvím starých kousků látek atd. V případě, že chtěli něco připevnit a lepidlo nestačilo, chodili za mnou k učitelskému stolu a já části přilepila tavnou pistolí.

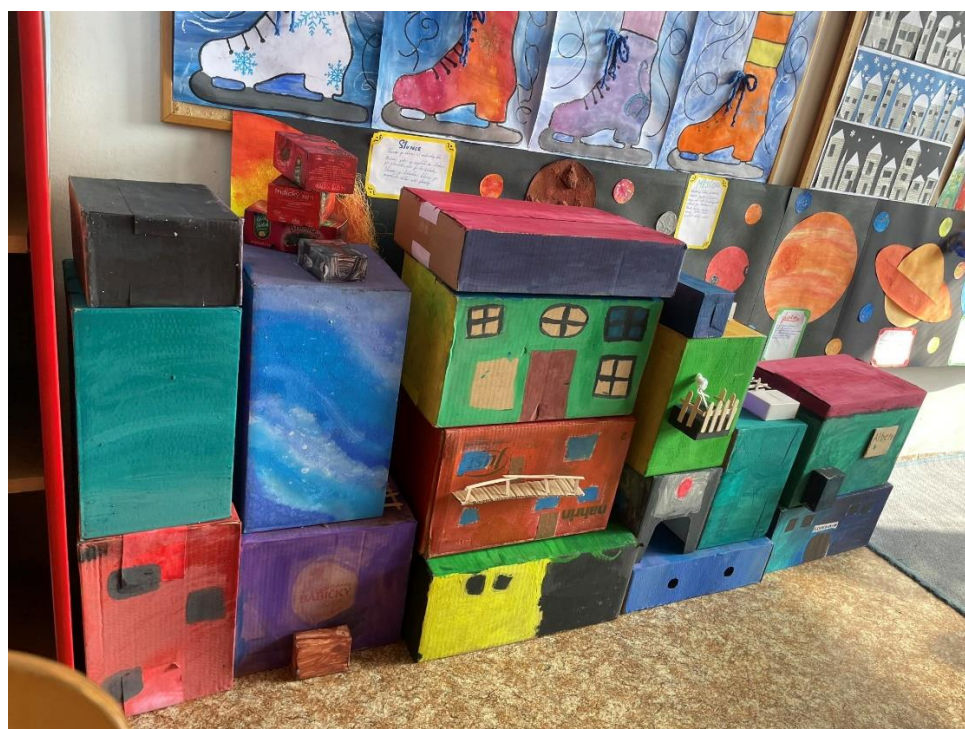
V závěrečné fázi hodiny jsme společně stavěli naše papírové město tak, aby byly všechny budovy vidět. Místo do výšky jsme ho postavili do šířky. Žáci byli spokojení, fotili si jejich celkový výtvar a těšili se, až se vystaví ve vestibulu školy.

Reflexe a hodnocení: Dle zpětné vazby žáky hodina bavila z důvodu volnosti v tvorbě. Pokud by žáci kartonové krabice sbírali sami doma, pobavila bych se s nimi o tom, od čeho krabice mají a kde by krabice asi skončily, kdyby je nepřinesli do školy. V hodině nastal kritický moment, když některý z žáků svůj dům dokončil a nechtěl přidávat detaily ani začínat další budovu. Měla jsem v záloze další námět (viz autoportrét jinak), ale na ten zbývalo již málo času do konce hodiny. Pro příště bych si připravila nenáročný úkol na čas, který bych mohla žákům s dokončenou prací zadat.

Fotodokumentace z realizace:

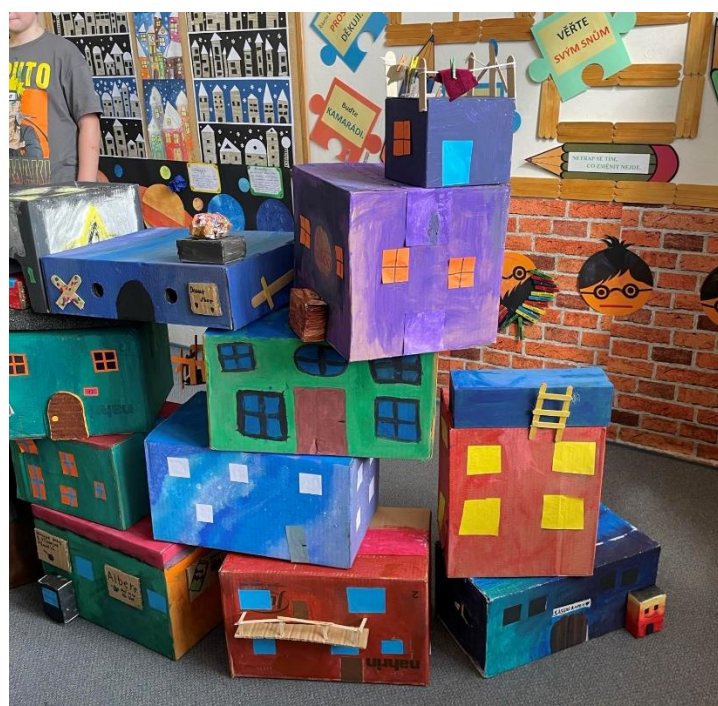
Obrázek 27 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)

Obrázek 28 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)

Obrázek 29 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)

Obrázek 30 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)

Obrázek 31 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)

4.4.4 PLASTOVÝ OCEÁN

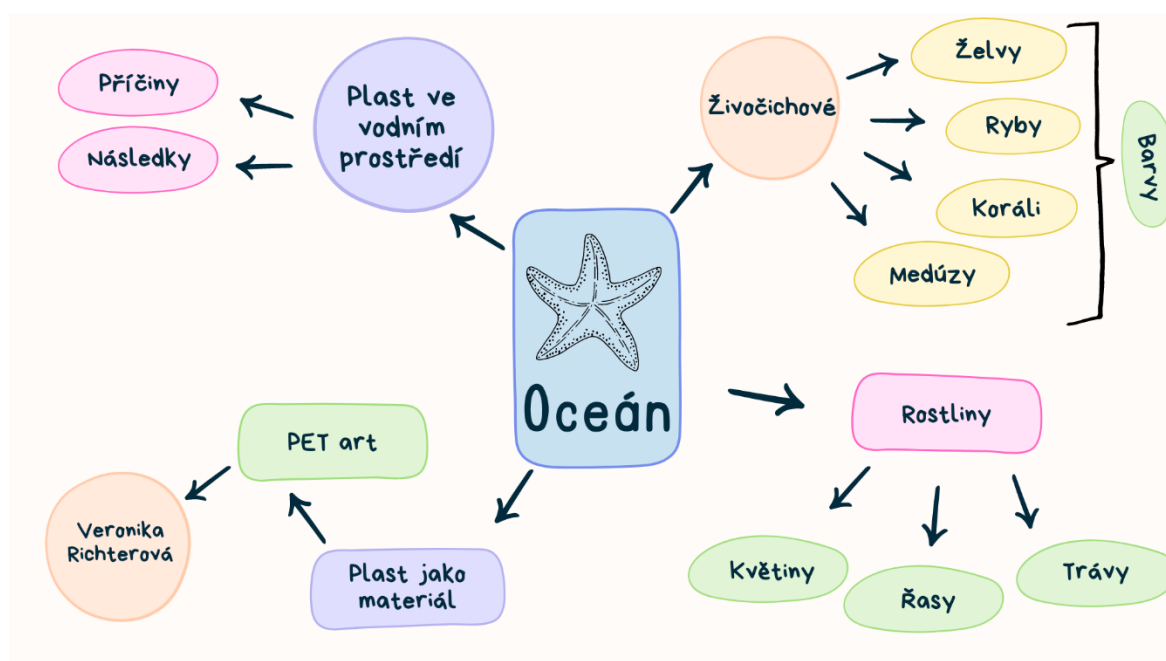
Námět hodiny: oceán z plastového odpadového materiálu

Cílová skupina: 5. ročník

Časová dotace: 2 hodiny

Inspirační východiska úkolu (oblast umění, kultury, přírodních věd atd.): Veronika Richterová – moře a voda

Obrazově-pojmová mapa (fotografie, klíčová slova = koncepty) – vzdělávací obsah

Obrázek 32 Obrazově-pojmová mapa: „Plastový oceán“ (Vytvořena na stránkách <https://www.canva.com/>.)

Cíle vyučovací hodiny:

Žák vytvoří mořské rostliny nebo živočichy z plastového odpadu.

Žák vysvětlí, jak a proč se dostávají odpadky do oceánů a moří.

Žák vysvětlí, co je to pet art.

Žák popíše, jaké barevné mohou být jednotlivé skupiny živočichů a rostlin.

Očekávané výstupy dle RVP ZV:

VV-5-1-01 při vlastních tvůrčích činnostech užívá prvky vizuálně obrazného vyjádření; porovnává je na základě vztahů

VV-5-1-02 při tvorbě vizuálně obrazných vyjádření se zaměřuje na projevení vlastních zkušeností

VV-5-1-03 nalézají vhodné prostředky pro vizuálně obrazná vyjádření vzniklá na základě vztahu zrakového vnímání k vnímání dalšími smysly; uplatňuje je v plošné, objemové i prostorové tvorbě

VV-5-1-04 osobitost svého vnímání uplatňuje v přístupu k realitě, k tvorbě a interpretaci vizuálně obrazného vyjádření; pro vyjádření nových i neobvyklých pocitů a prožitků svobodně volí a kombinuje prostředky

Pomůcky: nůžky, lepidlo, izolepa, odpadky z plastu – pet láhve, víčka, rukavice, pytlíky, tašky, obaly od jídla, plastové krabičky

Fáze výtvarného úkolu

Motivace a formulace zadání:

1. Motivační video na úvod hodiny: <https://www.youtube.com/watch?v=B9QLl6Kgz9A>.
2. Rozhovor s žáky na téma plastových odpadků ve vodním prostředí – v mořích, oceánech. „Jak se tam plasty dostanou? Proč se tam dostávají? Co to způsobuje?“

Problematiku lze dětem vysvětlit skrze příběh plastu:

"Byla jednou jedna plastová láhev jménem Pet(r). Petr začal svůj život v továrně, kde byl vyroben z plastu. Jeho první den byl plný vzrušení, protože se těšil, že bude naplněn pitnou vodou a dostane šanci být užitečným. Jednoho dne se Petr dostal do obchodu, kde byl plněn vodou a pak prodán do supermarketu. Lidé si ho kupovali, aby měli pití na cesty nebo doma. Pak nastal den, kdy byla láhev vypita a skončila v koši. Petr byl smutný, že už není užitečný, ale jeho cesta teprve začínala. Byl odvezen na skládku spolu s dalšími odpadky. V jednu bouřlivou noc byla skládka zaplavena deštěm a voda unesla Petra pryč. Plul potokem až k řece, kde se spojil s ostatními plastovými odpadky, jako jsou tašky a lahve. Společně se plavili po řece, až se dostali k moři. Jakmile dorazili do moře, byla jejich cesta ještě dál. Pluli oceánem až na vzdálená místa, kde žijí mořští živočichové. Bohužel, Petr a jeho plastoví přátelé přinesli s sebou problém – znečištění. Mořští živočichové byli zamotáni v plastu nebo

ho spolkli, což způsobilo vážné zranění nebo dokonce smrt. Petr si uvědomil, že jeho cesta měla nečekané následky. Nakonec, po dlouhé době, se Petr dostal na břeh, kde ho našel pracovník pláže a odvezl ho na recyklaci. Zde byl Petr zpracován na nové věci, což mu dalo nový účel a naději, že tentokrát bude jeho cesta přínosná a ekologická."

"Jednou žila plastová lahev jménem Líza. Narodila se v továrně společně s mnoha dalšími plastovými předměty. Když byla Líza hotová, byla naplněna osvěžující limonádou a zabalena do krásného obalu. Líza se ocitla ve skvělém obchodě, kde byla vyložena na police mezi další lahve s nápoji. Lidé si ji prohlíželi a brzy skončila v nákupní tašce. Jednoho dne se Lízino dobrodružství obrátilo naruby. Po neopatrném pikniku byla Líza opuštěna na pláži. Vítr ji odnesl do moře, kde se setkala s dalšími plastovými předměty. Společně pluli mořem, ale brzy zjistili, že se dostali do velkého problému. Mořští živočichové se zaplétaly do plastových sítí a polykaly kusy plastu, které nemohly trávit. Líza byla smutná a cítila se vinná, že se stala součástí tohoto znečištění. Nakonec, když se dostali k břehu, byla Líza zachráněna dobrovolníkem, který pravidelně čistil pláže. Byla převezena na recyklaci, kde byla zpracována na nové materiály."

3. Zadání úkolu: Na dnešní hodině se proměníme v umělce tvořící kontrastní dílo s myšlenkou. Vytvoříme totiž mořské živočichy a rostliny z materiálu jim životně nebezpečného. Vznikne nám tak výstava děl upozorňující na recyklaci plastového materiálu, což by mohlo napomoci k informování dalších dětí na naší základní škole.

4. Inspirací pro žáky: díla Veroniky Richterové na téma moře a voda nebo ze zahraničních umělců dílo „*Plastic ocean*“ od Tan Zi Xi. Motivací by byla školní výstava.

4.4.5 PORTRÉT JINAK

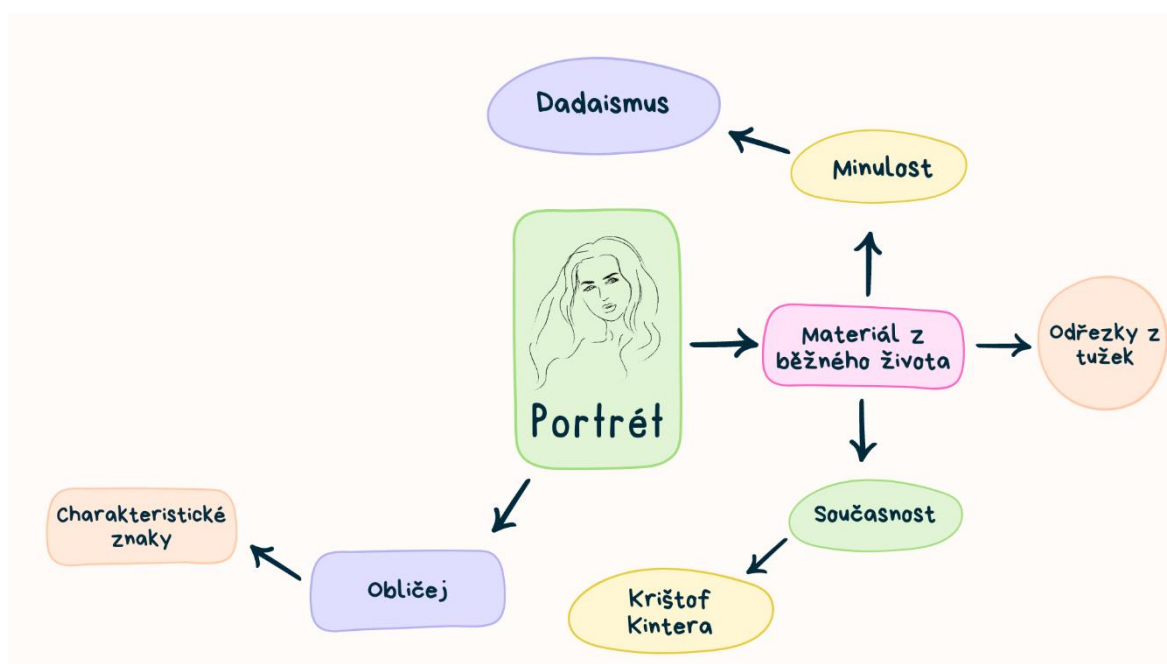
Námět hodiny: portrét vytvořen pomocí odřezků z ořezávátka

Cílová skupina: 5. ročník

Časová dotace: 1 hodina

Inspirační východiska úkolu (oblast umění, kultury, přírodních věd atd.): dadaismus, Krištof Kintera – „*The end of words*“, „*We've got the power!*“

Obrazově-pojmová mapa (fotografie, klíčová slova = koncepty) – vzdělávací obsah

Obrázek 33 Obrazově-pojmová mapa: „Portrét jinak“ (Vytvořena na stránkách <https://www.canva.com/>.)

Cíle vyučovací hodiny:

Žák pracuje s odřezky tužek jako s výtvarným nástrojem.

Žák vytvoří svůj portrét nebo některého ze spolužáků.

Očekávané výstupy dle RVP ZV:

VV-5-1-01 při vlastních tvůrčích činnostech užívá prvky vizuálně obrazného vyjádření; porovnává je na základě vztahů

VV-5-1-03 nalézá vhodné prostředky pro vizuálně obrazná vyjádření vzniklá na základě vztahu zrakového vnímání k vnímání dalšími smysly; uplatňuje je v plošné, objemové i prostorové tvorbě

VV-5-1-06 nalézá a do komunikace zapojuje obsah vizuálně obrazných vyjádření, která samostatně vytvořil, vybral či upravil

Pomůcky: Ořezávátko, tužka či pastelka, papír (čistý nebo s předkresleným obličejem), lepidlo

Fáze výtvarného úkolu

Motivace a formulace zadání:

1. Diskuse: materiál není v umění vždy něco oku atraktivní.
2. Zadání úkolu: V období dadaismu umělci cíleně pracovali s předměty a materiály z běžného života, které byly považovány za neumělecké či bezcenné. „S čím byste pracovali, kdybyste si měli vybrat nějaký bezcenný a neumělecký materiál?“ „Co vás napadá?“ Ze současného umění uvedu jako příklad Krištofa Kintery a jeho díla zhotovená z brambor nebo starých knížek. Jedním nevšedním materiálem se dnes budeme zabývat i my a jsou to odřezky tužek z ořezávků. Funkci odřezků posuneme z dřevěného odpadu na výtvarný materiál a nástroj k vzniku portrétu vašeho spolužáka nebo sebe samotného. Zaměříme se na charakteristické rysy našich obličejů, a nakonec hodiny můžeme hádat, kdo koho ztvárnil.
3. Motivace: díla Krištofa Kintery.

4.4.6 ROBOT Z ODPADU

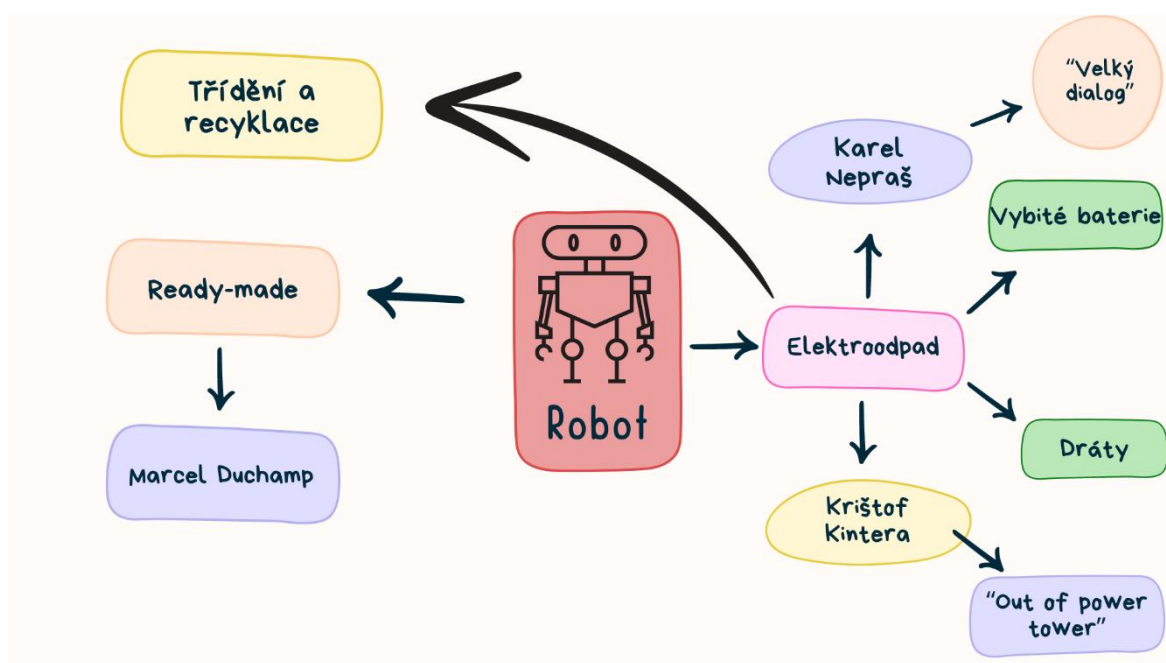
Námět hodiny: robot ze starých drátů a vybitých baterek

Cílová skupina: 5. ročník

Časová dotace: 2 hodiny

Inspirační východiska úkolu (oblast umění, kultury, přírodních věd atd.): Karel Nepraš – „Velký dialog“ a další díla, Krištof Kintera – „Out of power tower“

Obrazově-pojmová mapa (fotografie, klíčová slova = koncepty) – vzdělávací obsah

Obrázek 34 Obrazově-pojmová mapa: „Robot z odpadu“ (Vytvořena na stránkách <https://www.canva.com/>.)

Cíle vyučovací hodiny:

Žák vyluští tajenku.

Žák využívá odpadové materiály v podobě drátů a vybitých baterek.

Žák vyrobí robota z elektroodpadu.

Žák vyjmenuje alespoň jednoho českého umělce pracujícího s elektroodpadem.

Očekávané výstupy dle RVP ZV:

VV-5-1-01 při vlastních tvůrčích činnostech užívá prvky vizuálně obrazného vyjádření; porovnává je na základě vztahů

VV-5-1-02 při tvorbě vizuálně obrazných vyjádření se zaměřuje na projevení vlastních zkušeností

VV-5-1-03 nalézá vhodné prostředky pro vizuálně obrazná vyjádření vzniklá na základě vztahu zrakového vnímání k vnímání dalšími smysly; uplatňuje je v plošné, objemové i prostorové tvorbě

VV-5-1-04 osobitost svého vnímání uplatňuje v přístupu k realitě, k tvorbě a interpretaci vizuálně obrazného vyjádření; pro vyjádření nových i neobvyklých pocitů a prožitků svobodně volí a kombinuje prostředky

Pomůcky: vybité baterky, dráty, tavná pistole, lepidlo

Fáze výtvarného úkolu**Motivace a formulace zadání:**

1. Žáci vylouští tajenku názvu materiálu („elektroodpad“), s kterým budeme v hodině pracovat. Diskuse – „Do jaké popelnice třídíme elektrický odpad jako například vybité baterie, nefunkční elektroniku atd.? A co takhle využít elektrický odpad jako materiál do výtvarné výchovy?“
2. Motivační a inspirační ukázka Neprašovy a Kinterovy tvorby.
3. Zadání úkolu – Vytvoříme si společně jednoho velkého robota z drátů, vybitých baterek a další elektroniky. Motivací by byla práce s velmi neobvyklým materiálem, přičemž by žáci dbali velké opatrnosti. S tavnou pistolí by pracoval pouze vyučující, proto by většinu robotova těla tvořily dráty, které mohou žáci tvarovat sami.

4.4.7 KOLÁŽ Z TEXTILU

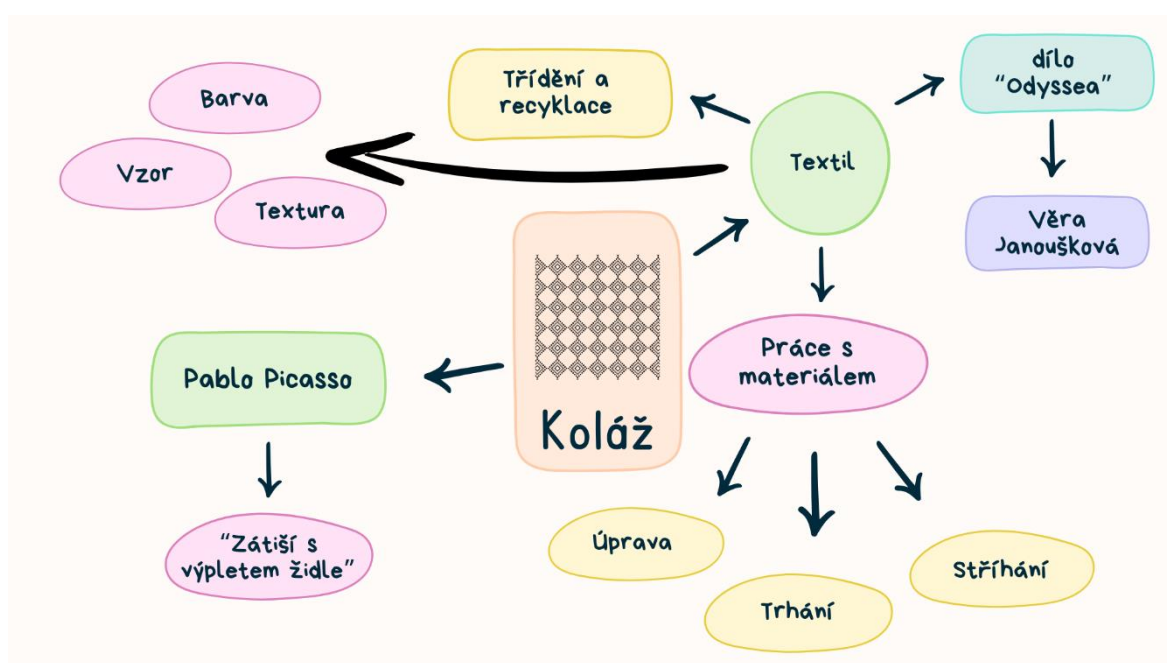
Námět hodiny: koláž vytvořená z odstrižků látek

Cílová skupina: 5. ročník

Časová dotace: 90 minut

Inspirační východiska úkolu (oblast umění, kultury, přírodních věd atd.): Věra Janoušková – „*Odyssea*“

Obrazově-pojmová mapa (fotografie, klíčová slova = koncepty) – vzdělávací obsah

Obrázek 35 Obrazově-pojmová mapa: „Koláž z textilu“ (Vytvořena na stránkách <https://www.canva.com/>.)

Cíle vyučovací hodiny:

Žák ovládá techniku koláž.

Žák vysvětlí techniku koláž.

Žák vyrobí koláž z textilu.

Očekávané výstupy dle RVP ZV:

VV-5-1-01 při vlastních tvůrčích činnostech užívá prvky vizuálně obrazného vyjádření; porovnává je na základě vztahů

VV-5-1-03 nalézá vhodné prostředky pro vizuálně obrazná vyjádření vzniklá na základě vztahu zrakového vnímání k vnímání dalšími smysly; uplatňuje je v plošné, objemové i prostorové tvorbě

VV-5-1-04 osobitost svého vnímání uplatňuje v přístupu k realitě, k tvorbě a interpretaci vizuálně obrazného vyjádření; pro vyjádření nových i neobvyklých pocitů a prožitků svobodně volí a kombinuje prostředky

Pomůcky: různé látky, knoflíky, barevné nitě, papír nebo plátno, tempery, nůžky, lepidlo na textil

Fáze výtvarného úkolu

Motivace a formulace zadání:

1. Inspirační ukázka díla „*Odyssea*“ Věry Janouškové, přičemž by žáci hádali, jakou technikou a pomocí jakého materiálu bylo dílo vytvořeno.
2. Po vysvětlení techniky a objasnění materiálu přichází čas na diskuzi o textilu. „Co vše je vyrobené z textilu? Proč se tyto věci vyhazují? Jak by se dali dále využít?“
3. Zadání úkolu: Každá skupina vyrobí koláž pomocí starých kusů látek, které můžete, jakkoliv stříhat, trhat nebo je dále upravovat.

5. REFLEXE

Při vytváření výukových plánů jsem si uvědomila, že spojit netradiční materiály s jejich snadnou dostupností není úplně jednoduché. Nicméně věřím, že jsem v každém námětu dosáhla alespoň jednoho z těchto cílů.

Celkové shrnutí hodin hodnotím kladně. Během výuky jsem kladla důraz především na bezpečnost žáků při práci, během plánování výuky jsem vybírala přístupné a snadno proveditelné techniky přiměřené věku dětí. Snažila jsem se tak vybírat i témata, aby byla dobře srozumitelná a známá. Žákům jsem poskytovala prostor k diskusi o zvolených tématech, aby mohli uplatnit své názory, postřehy, znalosti, a také využít svou fantazii při tvorbě svých výtvarných děl. Během výuky jsme se seznámili s inspirativní tvorbou několika umělců a vyzkoušeli jsme si nové výtvarné techniky. V některých aktivitách byla žákům poskytnuta volba, zda budou pracovat samostatně, ve dvojicích nebo ve skupinách, což umožňovalo rozvoj jejich schopnosti komunikovat a spolupracovat. Práce ve skupinách jim dala příležitost procvičit si dovednosti domluvy, což ne vždy probíhalo bez problémů. Děti se dále učily svá výtvarná díla hodnotit, naslouchat hodnocení svých spolužáků a přijímat kritiku jako součást procesu učení. Co se týče environmentální výchovy, jejich dosavadní vědomosti z této oblasti žáci obohatili o poznatky nové, současně s tím se u vyrábění odreagovali a odcházeli ze školy se zážitkem. Každá odučená hodina byla pro žáky něčím poutavá, planety skrze netradiční techniku, prosvěcování plastů kvůli experimentu a papírové město prostorovou tvorbou, zbylé neodučené přípravy by byly lákavé díky neobvyklým materiálům.

Během přípravy hodin jsem se nejvíce potýkala se získáváním materiálů, protože tento úkol byl zcela na mně. Pokud bych měla vést výuku déle než třicet dní, zvažovala bych zavedení předem stanoveného úkolu pro žáky, například sbírání zajímavých předmětů doma, které by jinak skončily v odpadkovém koši. Tím by žáci sami předměty "zachraňovali" a byli by tak lépe připraveni vnímat věci jako odpadový materiál.

Když jsem zakončovala své praxe, požádala jsem žáky, aby napsali lístečky, kde sdíleli, co se jim během celé doby praxe líbilo nejvíce a co by naopak změnili. Většina z nich zdůraznila, že je nejvíce zaujaly výtvarné aktivity, přičemž zvláště uváděli radost z tvorby kartonových staveb a planet. Tuto zpětnou vazbu vnímám jako potvrzení úspěchu výtvarných námětů, které jsem pro ně připravila.

ZÁVĚR

V dnešní době se mnoho pedagogů setkává s výzvou, jak udržet zájem žáků během výuky výtvarné výchovy. Často se stává, že hodiny této výuky působí nevýrazně až nudně. Proto jsem si stanovila za cíl ukázat pedagogům, že je možné tuto problematiku obrátit a využít i zdánlivě obyčejný odpad s různorodými technikami k oživení výuky. Během zpracování teoretické části jsem postupně objevovala množství různých technik a inspirativních umělců, kteří mohou být pro další vyučující skvělou příležitostí k obohacení hodin. Tyto poznatky nejenže poskytují učitelům bohatý zdroj inspirace pro tvorbu námětů, ale také mě samotnou inspirovaly v praktické části.

Na základě realizovaných aktivit a zhodnocení získaných poznatků lze konstatovat, že využití odpadového materiálu ve výtvarné výchově na prvním stupni základní školy má řadu výhod. Odpadový materiál je snadno dostupný, levný a nabízí široké možnosti pro tvořivou práci s dětmi. Aktivity s odpadovým materiálem rozvíjejí motorické dovednosti, tvořivost, estetické cítění a ekologické myšlení žáků. Využití odpadového materiálu ve výtvarné výchově na prvním stupni ZŠ je tedy nejen zábavnou a tvořivou aktivitou, ale také smysluplným příspěvkem k environmentální výchově a vzdělávání dětí.

Což byl můj další záměr, otevírat skrze výtvarné náměty důležitá témata dnešní doby, která žáky nutí se zamyslet a utvořit si pohled na věc. Ve výuce bylo vidět, že žáci lehké povědomí o recyklaci a ochraně životního prostředí mají, ale stále zde byl prostor pro další poznatky. Pokud jsem tuto problematiku pomocí některého z námětů nastínila alespoň jednomu z žáků, vnímám to jako úspěch mé práce.

RESUMÉ

Diplomová práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část seznamuje čtenáře s pojetím výtvarné výchovy v Rámcovém vzdělávacím programu, který stanovuje cíle jednotlivých předmětů a určuje průřezová témata jako je například environmentální výchova, které se první část také věnuje. Další kapitoly analyzují konkrétní druhy odpadového materiálu a techniky, které lze využít na prvním stupni základní školy. Závěr teoretické práce je soustředěn na historický vývoj odpadu ve světovém i českém výtvarném umění, kde jsou charakterizována jednotlivá umělecká hnutí a zmíněna jména umělců společně s příklady jejich děl zhotovených z odpadového materiálu.

Praktická část je zaměřena na přípravu a realizaci výtvarných námětů s využitím odpadového materiálu jako například kartonových krabic, PET láhví, novinového papíru, textilu nebo elektroodpadu. Výtvarné úkoly vznikly na základě umělecké inspirace z historie nebo současnosti, tři z nich byly odučeny a zbylé pouze navrhnuty. Na realizaci příprav se účastnili žáci z 5. třídy 21. Základní školy v Plzni. Výtvarné činnosti jsou reflektovány jak v průběhu, tak i v závěru.

Cílem, který se prolnul napříč všemi vyučovacími hodinami, bylo především uvědomění si vzájemného vztahu mezi člověkem a okolní přírodou. Je známo, že odpadový materiál má negativní dopad na životní prostředí, a proto je důležité jej recyklovat nebo využívat znovu, abychom minimalizovali jeho škodlivé účinky. Během výuky měly děti možnost samy experimentovat s tím, že i z odpadů lze tvořit. Na závěr jsou zrealizované výtvarné náměty hodnoceny z pohledu mého a z pohledu zúčastněných dětí.

SUMMMARY

The diploma thesis is divided into two parts. The theoretical part introduces the reader to the concept of art education in the Framework Education Program, which sets the goals of individual subjects and determines cross-cutting topics such as environmental education, which is also covered in the first part. Other chapters analyze specific types of waste material and techniques that can be used at the first level of elementary school. The conclusion of the theoretical work is focused on the historical development of waste in world and Czech fine art, where individual artistic movements are characterized and the names of artists are mentioned together with examples of their works made from waste material.

The practical part is focused on the preparation and implementation of artistic ideas using waste material such as cardboard boxes, PET bottles, newsprint, textiles or electrical waste. Art tasks were created based on artistic inspiration from history or the present, three of them were unlearned and the rest were only suggested. Pupils from the 5th grade of the 21st Elementary School in Pilsen participated in the implementation of the preparations. Artistic activities are reflected both during and at the end.

The goal, which interwoven across all the lessons, was primarily the awareness of the mutual relationship between man and the surrounding nature. Waste material is known to have a negative impact on the environment, so it is important to recycle or reuse it to minimize its harmful effects. During the lesson, the children had the opportunity to experiment on their own with the fact that even waste can be created. At the end, the realized art ideas are evaluated from two perspectives, namely from my personal and the participating children's perspectives.

SEZNAM LITERATURY

ELGER, Dietmar, GROSENICK, Uta (ed.). Dadaismus. [Praha]: Slovart, c2004. ISBN 80-7209-661-3.

HONZÍKOVÁ, Jarmila. Pracovní činnosti na 1. stupni základní školy. Plzeň: Západočeská univerzita, 2000. ISBN 80-7082-634-7.

HOROVÁ, Jitka. Ateliér výtvarných nápadů: kalendář tvořivé recyklace. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-440-3.

LYNTON, Norbert. Umění světa: Umění 19. a 20. století. Praha: Artia, 1981.

NEDVĚDOVÁ, Zdeňka a ZATLOUKALOVÁ, Iva. Výtvarná tvorba. Knížka pro každého (Rubico). Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-46-6.

NĚMEJCOVÁ, Pavla, učitelka základní školy [ústní sdělení]. Plzeň, 26.2.2024

RUHRBERG, Karl, WALTHER, Ingo F. (ed.). Umění 20. století: [malířství, sochařství a objekty, nová média, fotografie]. V Praze: Slovart, 2011. ISBN 978-3-8365-3519-9.

SKÝBOVÁ, Jana. Environmentální výchovné projekty: pro učitelství MŠ a prvního stupně ZŠ. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7290-376-4.

ŠAMŠULA, Pavel a HIRSCHOVÁ, Jarmila. Průvodce výtvarným uměním IV. 3. vyd. Pomocné knihy pro učitele a žáky (Albra). Úvaly: Albra, 2006. ISBN 80-7361-005-1.

VODÁKOVÁ, Jitka. Praktické činnosti III. Praha: Univerzita Karlova v Praze – pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7290-232-6.

WALTHER, Ingo F. Picasso. Kóln: Taschen, 2002. ISBN 3-8228-1003-7.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Aleš Veselý. Online. Artlist. 2009. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/ales-vesely-1207/>. [cit. 2024-04-16].

Assemblage. Online. MoMA. Dostupné z: <https://www.moma.org/collection/terms/assemblage>. [cit. 2024-02-24].

BORDALO II. Bee. Online. In: Getlisbon. 2020. Dostupné z: <https://getlisbon.com/discovering/bordalo-ii-in-lisbon/>. [cit. 2024-04-23].

Co je bioodpad? Online. Portál životního prostředí. 2019. Dostupné z: https://portalzp.praha.eu/jnp/cz/odpady/pro_obcany/bioodpad/co_je_bioodpad.html. [cit. 2024-04-09].

Dílo. Online. Veronika Richterová. Dostupné z: <https://www.veronikarichterova.com/dilo/>. [cit. 2024-04-17].

DUCHAMP, Marcel. Fountain. Online. In: Tate. 2024. Dostupné z: <https://www.tate.org.uk/art/artworks/duchamp-fountain-t07573>. [cit. 2024-04-23].

GOŠOVÁ, Věra. Kurikulární reforma. Online. Metodický portál. 2011. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/K/Kurikul%C3%A1rn%C3%AD_reforma. [cit. 2024-01-20].

Charakteristika skla jako odpadového materiálu ve výtvarné výchově. Online. In: ChatGPT. Verze 3.5, Dostupné z: <https://chat.openai.com/c/d70d9e2e-2b6c-466e-b756-24c396a47b98> [cit. 2024-04-09].

Informace o škole. Online. 21. ZŠ Plzeň. Dostupné z: <https://www.21zsplzen.cz/o-skole/informace-o-skole>. [cit. 2024-02-04].

Jak malovat na dřevo. Online. Artmagico. Dostupné z: <https://www.artmagico.cz/blog/jak-malovat-na-drevo/>. [cit. 2024-04-07].

JANOŠKOVÁ, Věra. Odyssey. Online. In: Secondaryarchive. 2022. Dostupné z: <https://secondaryarchive.org/artists/vera-janouskova/>. [cit. 2024-04-23].

KAPROW, Allan. Yard. Online. In: Allankaprow. Dostupné z: http://allankaprow.com/about_reinvention.html. [cit. 2024-04-23].

Karel Nepraš. Online. Artlist. 2014. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/karel-nepras-877/>. [cit. 2024-04-16].

KINTERA, Krištof. Demon of the Growth II. Online. In: Kristofkintera. Dostupné z: <https://kristofkintera.com/pages-work/demon-of-growth2.htm>. [cit. 2024-04-23].

KINTERA, Krištof. Out of power tower. Online. In: Kristofkintera. Dostupné z: <https://kristofkintera.com/pages-work/out-of-power-tower.htm>. [cit. 2024-04-23].

KORČEKOVÁ, Sabina. Využití odpadového materiálu ve výtvarné výchově na 1. stupni základní školy. Diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, 2012. [cit. 2024-01-19].

Krištof Kintera. Online. Artlist. 2005. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/kristof-kintera-187/>. [cit. 2024-04-16].

LINDAUROVÁ, Lenka. Krištof Kintera. Online. Artefin. Dostupné z: <https://www.artefin.cz/autori/kristof-kintera/>. [cit. 2024-04-17].

Lobal Waste to Grow by 70 Percent by 2050 Unless Urgent Action is Taken: World Bank Report. Online. The world bank. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/09/20/global-waste-to-grow-by-70-percent-by-2050-unless-urgent-action-is-taken-world-bank-report>. [cit. 2024-02-24].

Malování na sklo, porcelán a keramiku. Online. Výtvarka.cz. Dostupné z: <https://www.vytvarka.cz/malovani-na-sklo-porcelan-a-keramik>. [cit. 2024-04-09].

NEPRAŠ, Karel. Velký dialog. Online. In: Artlist. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/dila/velky-dialog-8428/>. [cit. 2024-04-23].

Odpad v umění. Online, Bakalářská práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2020. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ttf29d/STAG92639.pdf>. [cit. 2024-04-15].

ORLOVÁ, Jana. Využití odpadu v umění 20. století a současnosti. Diplomová práce. Brno 2014.

PASTOROVÁ, Markéta. Pojetí Výtvarné výchovy v rámci vzdělávací oblasti Umění a kultura. Online. Metodický portál. 2004. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/g/43/POJETI-VYTVARNE-VYCHOVY-V-RAMCI-VZDELAVACI-OBLASTI-UMENI-A-KULTURA.html>. [cit. 2024-01-20].

PICASSO, Pablo. Bull's head. Online. In: MoMA. Dostupné z:

<https://www.moma.org/audio/playlist/19>. [cit. 2024-04-23].

PICASSO, Pablo. Nature morte à la chaise canée. Online. In: Perezartsplastiques. 2017.

Dostupné z: <https://perezartsplastiques.com/2017/06/26/nature-morte-a-la-chaise-canee-picasso-1912/> [cit. 2024-04-23].

PICASSO, Pablo. She-goat. Online. In: Artsy. 2015. Dostupné z:

<https://www.artsy.net/artwork/pablo-picasso-she-goat>. [cit. 2024-04-23].

Pioneer Projects Community Hub. Online. Pioneer projects. Dostupné z:

<https://pioneerprojects.org.uk/2020/04/22/create-and-connect-three-artists-who-have-used-rubbish/>. [cit. 2024-04-07].

PISTOLETTO, Michelangelo. Zbytky. Online. In: Leapleapleap. 2010. Dostupné z:

<https://www.leapleapleap.com/2010/06/on-public-memory/artist-michelangelo-pistoletto/>. [cit. 2024-04-23].

Production, use, and fate of all plastics ever made. Online. ScienceAdvances. 2017.

Dostupné z: <https://www.science.org/doi/10.1126/sciadv.1700782>. [cit. 2024-02-24].

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Online. Edu.cz.

Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacii-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>. [cit. 2024-01-21].

SCHWITTERS, Kurt. Merz obraz 29A. Online. In: Retroavangarda. 2016. Dostupné z:

<https://www.retroavangarda.com/merz-kurt-schwitters-2/>. [cit. 2024-04-23].

Surrealism. Online. Britannica. 2024. Dostupné z:

<https://www.britannica.com/art/Surrealism#ref348192>. [cit. 2024-04-15].

Věra Janoušková. Online. Artalk. 2011. Dostupné z: <https://www.artalk.cz/news/tz-vera-janouskova>

[janouskova](https://www.artalk.cz/news/tz-vera-janouskova). [cit. 2024-04-16].

Věra Janoušková. Online. Artlist. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/vera-janouskova-1194/>

[1194/](https://www.artlist.cz/vera-janouskova-1194/). [cit. 2024-04-16].

Veronika Richterová. Online. Arto.to galerie. Dostupné z: <https://arto.to/umelci/veronika-richterova/>

[richterova/](https://arto.to/umelci/veronika-richterova/). [cit. 2024-04-17].

Vladimír Boudník, skvrna a odpad. Online. Poli5 - polní zápisník. 2012. Dostupné z: <https://www.polipet.cz/zapisnik/vladimir-boudnik-skvrna-odpad/>. [cit. 2024-04-16].

Výtvarné techniky – land-art a empaketáž. Online. Metodický portál RVP.cz. 2001. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/232/VYTVARNE-TECHNIKY---LAND-ART-A-EMPAKETAZ.html>. [cit. 2024-04-09].

Wikiart. Online. Dostupné z: <https://www.wikiart.org/en/pablo-picasso>. [cit. 2024-03-22].

Work. Online. Krištof Kintera. Dostupné z: <https://kristofkintera.com/all-work.htm>. [cit. 2024-04-17].

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Pablo Picasso: <i>Nature morte à la chaise canée</i> , 1912	26
Obrázek 2 Pablo Picasso: <i>Bull's head</i> , 1942.....	26
Obrázek 3 Pablo Picasso: <i>She-Goat</i> , 1950	27
Obrázek 4 Marcel Duchamp: <i>Fountain</i> , 1917	29
Obrázek 5 Kurt Schwitters: <i>Merz-obraz 29A</i>	31
Obrázek 6 Allan Kaprow: <i>Yard</i>	34
Obrázek 7 Michelangelo Pistoletto: <i>Zbytky</i>	35
Obrázek 8 Bordalo: <i>Bee</i>	36
Obrázek 9 Věra Janoušková: <i>Odyssea</i> , 1948.....	37
Obrázek 10 Karel Nepraš: <i>Velký dialog</i> , 1966	38
Obrázek 11 Krištof Kintera: <i>Out of power tower</i> , 2018–2019	40
Obrázek 12 Krištof Kintera: <i>Demon of the Growth II</i> , 2013–2014.....	41
Obrázek 13 Obrazově-pojmová mapa: „Moje planeta“ (Vytvořena na stránkách https://www.canva.com/).....	46
Obrázek 14 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)	49
Obrázek 15 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)	49
Obrázek 16 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)	50
Obrázek 17 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)	50
Obrázek 18 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)	51
Obrázek 19 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)	51
Obrázek 20 Obrazově-pojmová mapa: „Barevné spektrum odpadu“ (Vytvořena na stránkách https://www.canva.com/)	52
Obrázek 21 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)	55
Obrázek 22 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)	55
Obrázek 23 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)	56
Obrázek 24 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)	56
Obrázek 25 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)	57
Obrázek 26 Obrazově-pojmová mapa: „Papírové město“ (Vytvořena na stránkách https://www.canva.com/).....	58
Obrázek 27 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)	61
Obrázek 28 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)	61
Obrázek 29 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)	62
Obrázek 30 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)	62
Obrázek 31 Práce žáků 5. třídy (Zdroj: archiv autora)	63
Obrázek 32 Obrazově-pojmová mapa: „Plastový oceán“ (Vytvořena na stránkách https://www.canva.com/).....	64
Obrázek 33 Obrazově-pojmová mapa: „Portrét jinak“ (Vytvořena na stránkách https://www.canva.com/).....	67
Obrázek 34 Obrazově-pojmová mapa: „Robot z odpadu“ (Vytvořena na stránkách https://www.canva.com/).....	69

Obrázek 35 Obrazově-pojmová mapa: „Koláž z textilu“ (Vytvořena na stránkách https://www.canva.com/).....	71
--	----